

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Katedra plánování krajiny a sídel

Fakulta životního
prostředí

Vývoj krajiny ve vybraných oblastech Šumavy

v 2. polovině 20. století

Landscape development in selected areas in Šumava

Mts. during 2nd half of 20th century

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. arch. Václav Fanta, Ph.D.

Diplomant: Bc. Pavel Kalina

2024

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Pavel Kalina

Regionální environmentální správa

Název práce

Vývoj krajiny ve vybraných oblastech Šumavy v 2. polovině 20. století

Název anglicky

Landscape development in selected areas in Šumava Mts. during 2nd half of 20th century

Cíle práce

Cílem práce je porovnání vývoje kulturní krajiny v oblasti Šumavy ve třech sondách: vnitrozemí Čech, hraniční pásmo, Německo/Rakousko. Práce se zaměří primárně na období 2. poloviny 20. století.

Metodika

Práce bude mít tyto části:

1) stručný popis geografie a historického vývoje oblasti Šumavy (jak na české, tak na bavorské/rakouské straně) – geologie, klimatické podmínky, vegetace apod., pravěk – archeologie, středověká kolonizace, průmyslová revoluce, demografie – Češi a Němci

2) stručný popis historického vývoje od 2. světové války do současnosti – zábor pohraničí, válka, odsun Němců, dosídlování, vznik hraničního pásma, železná opona, pád komunismu, vznik NP Šumava, vznik NP Bavorský les, turismus v 90. letech, Schengen a spolupráce v rámci EU

(první dvě kapitoly budou zpracovány formou rešerše odborné literatury)

3) praktická část – tři sondy (Německo/Rakousko, býv. hraniční pásmo, vnitrozemí Čech), velikost jednotlivých sond bude obalová zóna 4 km od středu vybrané obce, v jednotlivých sondách bude na základě dostupných podkladů (např. starých map a/nebo leteckých fotografií) zjišťováno: proměna krajiny (land use), proměna zástavby (stručný terénní průzkum), proměna krajiny z hlediska zanikání jednotlivých kraj. prvků (např. meze, cesty, drobná architektura atd.), porovnání bude učiněno ve třech časových řadách – pol. 20. století, 90. léta 20. století, současnost; zpracování bude provedeno v prostředí GIS

4) diskuse – shrnutí závěrů praktické části a jejich zasazení do historického kontextu, konfrontace s odbornou literaturou, zhodnocení z hlediska ochrany přírody, zhodnocení z hlediska proměny kulturních hodnot

Doporučený rozsah práce
dle příslušného nařízení děkana

Klíčová slova
Šumava, 20. století, vývoj krajiny

Doporučené zdroje informací

- FORMAN, Richard T. T. a GODRON, Michel. Krajinná ekologie. Praha: Academia, 1993. 583 s. ISBN 80-200-0464-5
- GOJDA, Martin. Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny. Praha: Academia, 2000. 238 s. ISBN 80-200-0780-6
- HAUSEROVÁ, M. a POLÁKOVÁ, J. Pomůcka pro používání základních historických map. Praha: Ústav památkové péče FA ČVUT, 2015
- HRNČIAROVÁ, Tatiana, ed. et al. Atlas krajiny České republiky = Landscape atlas of the Czech Republic. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2009.
- KLÁPŠTĚ, Jan. Proměna českých zemí ve středověku. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. 616 s. Česká historie; sv. 15. ISBN 978-80-7422-140-8
- KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri.
- LÖW, Jiří a MÍCHAL, Igor. Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2003. 552 s. ISBN 80-86386-27-9
- MATOUŠEK, Václav. Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální. Praha: Krigl, 2010. 381 s. ISBN 978-80-86912-36-3
- SEMOTANOVÁ, Eva a kol. Akademický atlas českých dějin. Praha: Academia, 2016. xxviii, 559 stran. ISBN 978-80-200-2574-6
- SEMOTANOVÁ, Eva. Historická geografie českých zemí. Praha: Historický ústav AV ČR, 2002. 279 s.

Předběžný termín obhajoby
2023/24 LS – FŽP

Vedoucí práce
Ing. arch. Václav Fanta, Ph.D.

Garantující pracoviště
Katedra plánování krajiny a sídel

Elektronicky schváleno dne 29. 12. 2022

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 1. 2023

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 06. 03. 2024

Čestné prohlášení autora diplomové práce:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: *Vývoj krajiny ve vybraných oblastech Šumavy v 2. polovině 20. století* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použil a které jsem rovněž uvedl na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů. Jsem si vědom, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla. Jsem si vědom, že odevzdáním diplomové práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby. Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne

.....

PODĚKOVÁNÍ:

Rád bych poděkoval panu Ing. arch. Václavu Fantovi, Ph. D., vedoucímu mé diplomové práce, za skvělé odborné vedení, věcné připomínky a velmi cenné rady při zpracování této diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat pracovníci Národního parku Bavorský les paní Tabee Olszewski za vstřícnou komunikaci a poskytnutí snímků. Moc rád bych také poděkoval své rodině a hlavně přítelkyni za velikou morální podporu během studia a terénního šetření.

V Praze dne

.....

Abstrakt:

Diplomová práce se zaměřuje na historický vývoj krajiny. Cílem je zmapovat proměnu krajiny od druhé světové války v oblastech Prášíly, Javorná na Šumavě a Zwieslerwaldhaus. Tyto oblasti měly před druhou světovou válkou podobný vývoj, ale po válce se jejich trajektorie začala značně rozcházet. Zmapování tohoto vývoje bude probíhat na základě dostupných leteckých snímků a bude se zaměřovat na období těsně po druhé světové válce, na období konce 20. století a na současnost.

Rešeršní část se zabývá přírodními podmínkami, které jsou charakteristické pro tato území, ale také historickým a kulturním vývojem daných oblastí. Všechny tyto ekologické a kulturní aspekty jsou doplněny o mapové výstupy. Praktická část je zaměřena na práci s historickými leteckými snímky a na jejich zpracování v prostředí GIS. V rámci osmi leteckých snímků byly vytvořeny vektorové mapové výstupy v podobě identifikovaných ploch a liniových prvků.

Výsledky analyzovaných ploch a linií na české straně jasně poukazují na rapidní změny v krajině, které historicky souvisejí převážně s vysídlením německých obyvatel a s nástupem komunistického režimu, na rozdíl od německé strany, která si drží svůj charakter.

Práce poskytuje komplexní pohled na vývoj krajiny a její historie ve zkoumaném období. Zjištěné výsledky mohou sloužit jako podklad pro další odborné práce, které se budou zabývat historickým vývojem. Přínos diplomové práce je ve výsledných datech, která mohou být využita např. při vypracování nového plánu péče, nebo při vymezení krajinného rázu.

Klíčová slova: Šumava, 20. století, vývoj krajiny, kulturní krajina, krajinná ekologie, historické mapování

Abstract: The diploma thesis focuses on the historical development of the landscape. The aim is to map the transformation of the landscape since the Second World War in the area of Prášíly, Javorná na Šumava and Zwieslerwaldhaus. These areas had similar developments before the Second World War, but after the war their trajectories began to diverge considerably. The mapping of this development will be based on available aerial photographs and will focus on the period just after the Second World War, the end of the 20th century and the present day.

The research part deals with the natural conditions that are characteristic of these territories, but also with the historical and cultural development of the given areas. All these ecological and cultural aspects are complemented by map outputs. The practical part is focused on working with historical aerial photographs and their processing in GIS software. Vector map outputs in the form of identified areas and linear features were created within the eight aerial photographs..

The results of the analyzed areas and linear features on the Czech side clearly point to rapid changes in the landscape, which historically are mainly related to the displacement of German residents and the onset of the communist regime, in contrast to the German side, which retains its character.

The thesis provides a comprehensive view of the development of the landscape and its history in the examined period. The findings can serve as a basis for other scholarly works that will deal with historical development. The contribution of the diploma thesis lies in the resulting data, which can be used, for example, in the development of a new management plan, or in delineations of landscape character.

Keywords: Bohemian Forest, 20th century, landscape development, cultural landscape, landscape ecology, historical mapping

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíle diplomové práce	4
3. Základní přírodní a historické údaje	5
3.1. Geografie	5
3.2. Přírodní podmínky.....	5
3.2.1. Geologie	5
3.2.2. Klima.....	8
3.2.3. Popis biotopů.....	10
3.2.4. Hodnocení krajinného rázu	11
3.3. Historický vývoj Šumavy	12
3.4. První osídlení.....	12
3.5. Středověká kolonizace.....	13
3.6. Průmyslový rozvoj	14
3.7. Demografie Česko - Německo	14
4. Období po druhé světové válce	18
4.1. Odsun Němců	18
4.2. Osídlování	19
4.3. Vznik hraničního pásma.....	20
4.4. Železná opona.....	20
4.5. Období pádu komunismu	22
4.6. Vznik NP Šumava	22

4.7.	Období po druhé světové válce v Německu	24
4.8.	Vznik NP Bavorský les	24
4.9.	Turismus v 90. letech	25
4.10.	Spolupráce v rámci EU	25
5.	Charakteristika území.....	29
5.1.	Prášíly	29
5.2.	Javorná na Šumavě	31
5.3.	Zwieslerwaldhaus	34
6.	Metodika výzkumu.....	35
7.	Výsledky	39
8.	Diskuze.....	53
9.	Závěr	61
10.	Citovaná literatura	64
11.	Seznam příloh.....	72

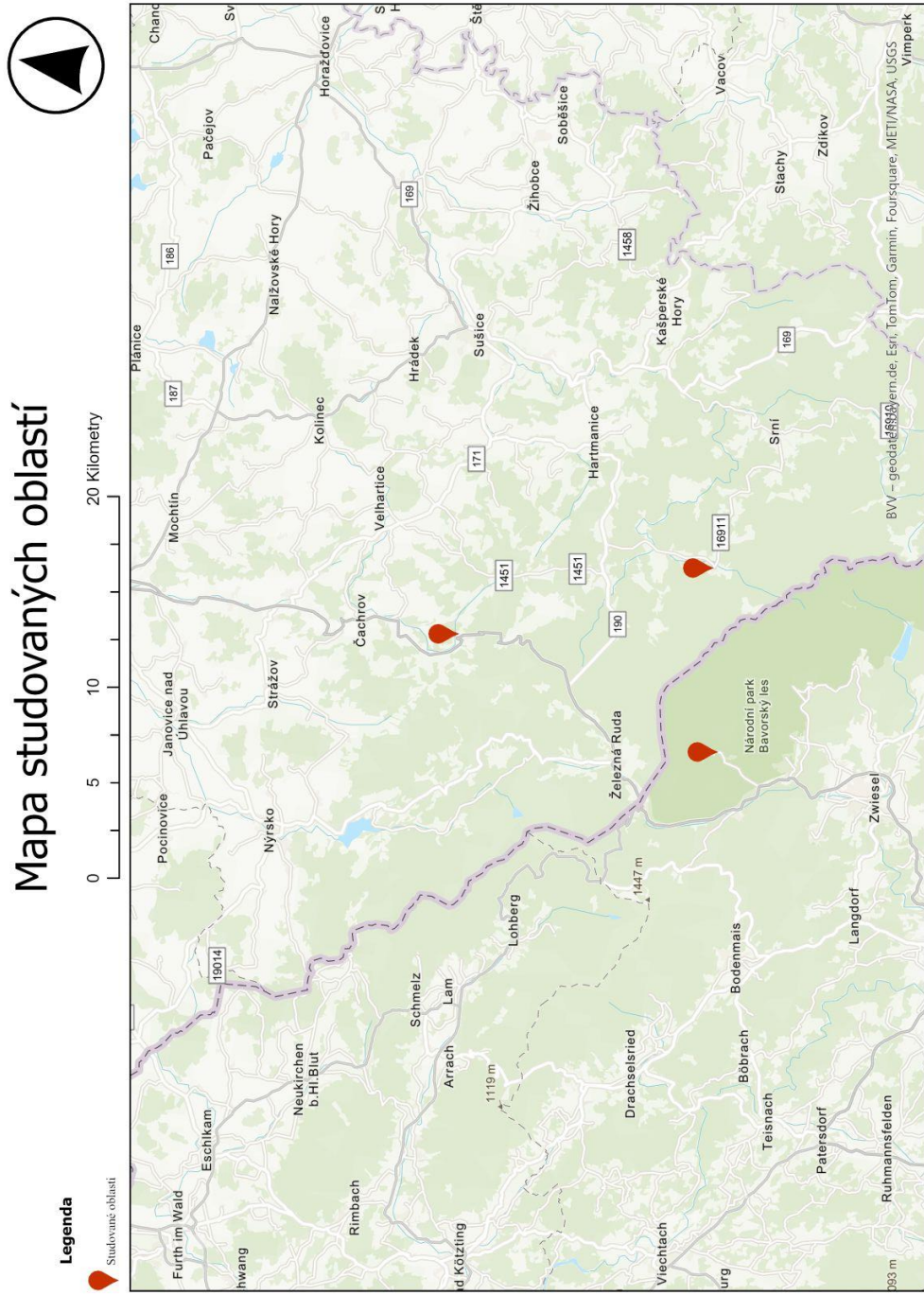
1. Úvod

Krajina je pojem, který má velmi široké spektrum výkladů. Každý z nás si může pod pojmem krajina představit něco jiného. Jinak se na krajinu bude dívat například právo: „*Krajina je část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky*“ (§ 3, zák. č. 114/1992 Sb.), jinak na ni bude nahlížet geograf jako například Bobek a Schmuthusen (1949), kteří jí chápou jako „*geografickou substanci složenou ze tří složek: abiotické, biotické a duchovní*.“ (Bobek & Schmithüsen, 1949), nebo ekonom, který chápe krajinu jako výrobní prostor (Sklenička, 2003). Z výše uvedeného je patrné, že definice krajiny je velmi složitá a rozdíly v jejím vnímání jsou ve velké míře ovlivněny specializací a zaměřením jednotlivých autorů.

V našem případě bychom krajinu tedy mohli chápat jako živý organismus, který se neustále vyvíjí, a který je ovlivněn řadou faktorů časových, kulturních a ekologických. Tato diplomová práce se věnuje zkoumání historického vývoje krajiny. Jejím cílem je porovnání poválečného vývoje ve třech rozdílných oblastech, které se do druhé světové války vyvíjely velmi podobně. Studované oblasti se nacházejí na území bývalého hraničního pásma na české straně, v českém vnitrozemí a také v Bavorsku. Z těchto území byla vždy vybrána jedna obec jako sonda, kde byly krajinné změny zkoumány. Za bývalé hraniční pásmo byla vybrána obec Prášily, za vnitrozemí byla vybrána obec Javorná a za německou stranu obec Zwieslerwaldhaus.

V práci je nezbytné zmínit i proběhlé historické procesy, které měly významný vliv na vývoj a utváření krajiny dnešní doby. Patří sem například odsun německého obyvatelstva po druhé světové válce, dále pak kolektivizace, která výrazně proměnila

naši zemědělskou krajinu, nebo vznik hraničního pásma, kvůli kterému se staly některé oblasti nepřístupné či dokonce životu nebezpečné vzhledem k nevybuchlé munici, která zde zůstala. Nelze opomenout ani snahy o navrácení funkčních prvků krajiny zpět po odchodu komunistické strany.

Obr. 1: Mapa studovaných oblastí, zdroj: Esri, Garmin, vytvořil: Pavel Kalina

2. Cíle diplomové práce

Cílem této diplomové práce je zdokumentovat a popsat historický vývoj krajiny v oblastech Prášíly, Javorná na Šumavě a Zwieslerwaldhaus, a to od období po druhé světové válce až po současnost. Záměrem práce je analýza rozdílu dynamického vývoje kulturní krajiny mezi německou stranou Bavorské části, českou stranou vnitrozemí a českou stranou bývalého hraničního pásma.

Jedním z klíčových aspektů je zkoumání grafických a následně statistických dat, které popisují změny zástavby, lesních porostů a proměnu krajiny obecně. Následně bude provedena statistická analýza, která nám umožní tyto změny kvantifikovat a porozumět jejich rozsahu.

Kromě základní analýzy bude také zásadní identifikace a mapování rozdílných krajinných prvků, mezi které zahrnujeme prvky převážně zaniklé. Analýzou krajinných změn se pokusíme identifikovat dopad rozdílných politických rozhodnutí na formování krajiny.

3. Základní přírodní a historické údaje

Šumava je jedním z nejstarších pohoří ve střední Evropě a spolu s NP Bavorský les tvoří jeden z nejrozsáhlejších a největších lesních komplexů ve střední Evropě. K tomu, abychom si udělali komplexní názor a pochopili současný stav této krajiny, je nezbytné se zabývat nejen přírodními podmínkami, ale i jejich kulturně historickým vývojem. Kromě popisu základních geografických a přírodních podmínek se také pokusíme zaměřit na ta nejvýznamnější historická období, která napomáhala k formování dnešního obrazu šumavské krajiny.

3.1. Geografie

Reliéf České republiky tvoří Česká vysočina, která vznikla hercynským vrásněním na sklonku prvohor. Na západě České republiky je součástí České vysočiny rozsáhlá Česká kotlina s věncem pohraničních pohoří (Semotanová, 1998). Šumava je pohoří o délce zhruba 120 km a šířce zhruba 50 km. Táhne se podél česko-německo-rakouské hranice. Jedná se o třetí nejvyšší pohoří v oblasti Českého masivu. Nejvyšší horou české strany Šumavy je Plechý s 1378 m n. m. Z geografického pohledu je Šumava charakterizována jako hornatá oblast s četnými rašeliništi, horskými loukami a lesy (Berger, 1999).

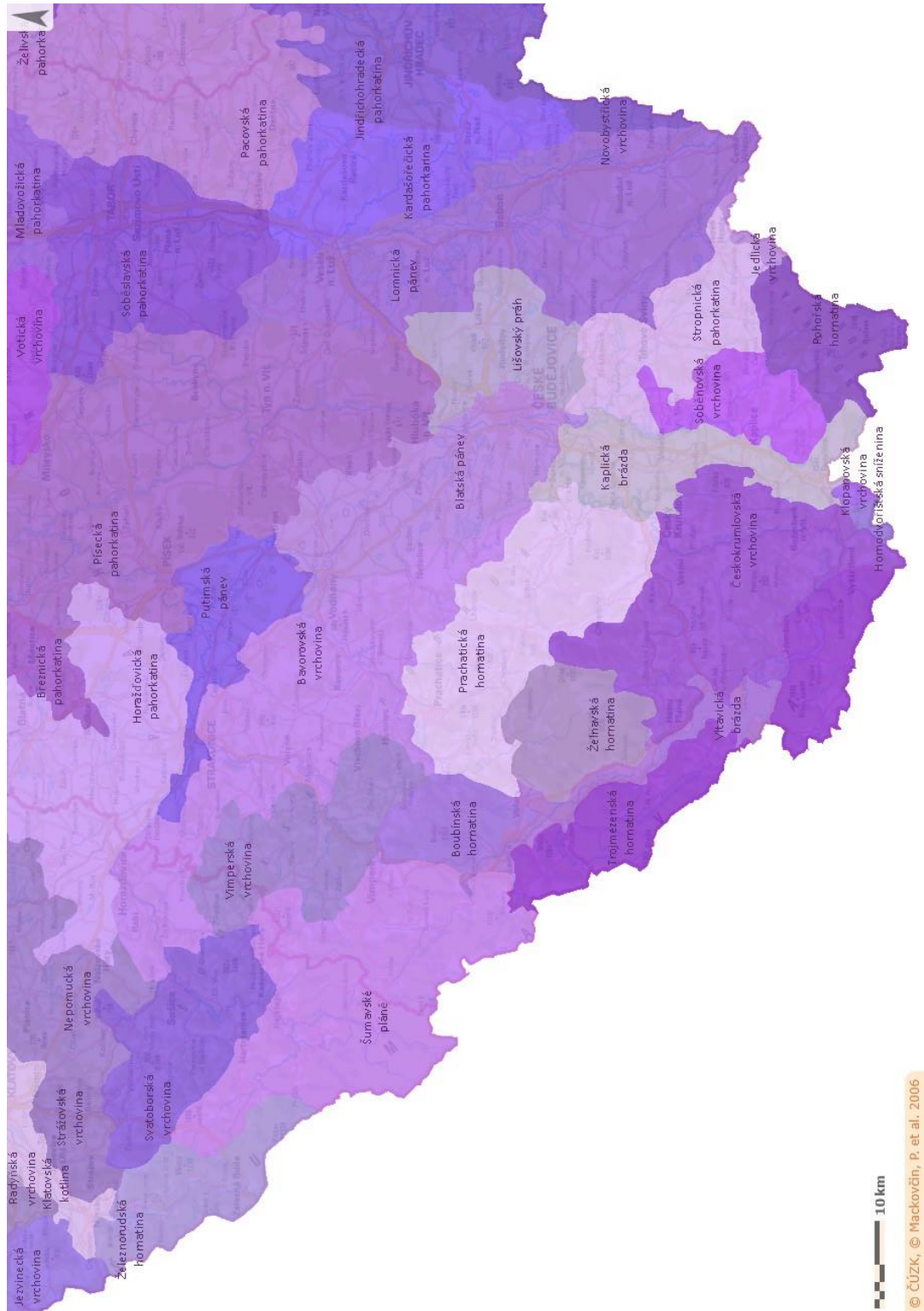
3.2. Přírodní podmínky

3.2.1. Geologie

Oblast Šumavy viz Obr. 2: Geomorfologické členění Šumavy (AOPK ČR, 2023) je zařazena geomorfologicky do Šumavské soustavy, která se dále dělí na podsoustavy, celky, podcelky a okrsky. Šumavská soustava v sobě zahrnuje jednu podsoustavu, a to Šumavskou hornatinu. Tu dále dělíme na celky Šumava a Šumavské podhůří. Tyto celky se dělí na podcelky Bavorská vrchovina, Boubínská

hornatina, Českokrumlovská vrchovina, Prachatická hornatina, Šumavské pláně, Svatoborská vrchovina, Trojmezenská hornatina, Vimperská vrchovina, Vltavická brázda, Železnorudská hornatina a Želnavská hornatina. Tyto podcelky se dále dělí na okrsky, kterých je 44 a nejsou dále předmětem této práce (Demek & kol. 2006).

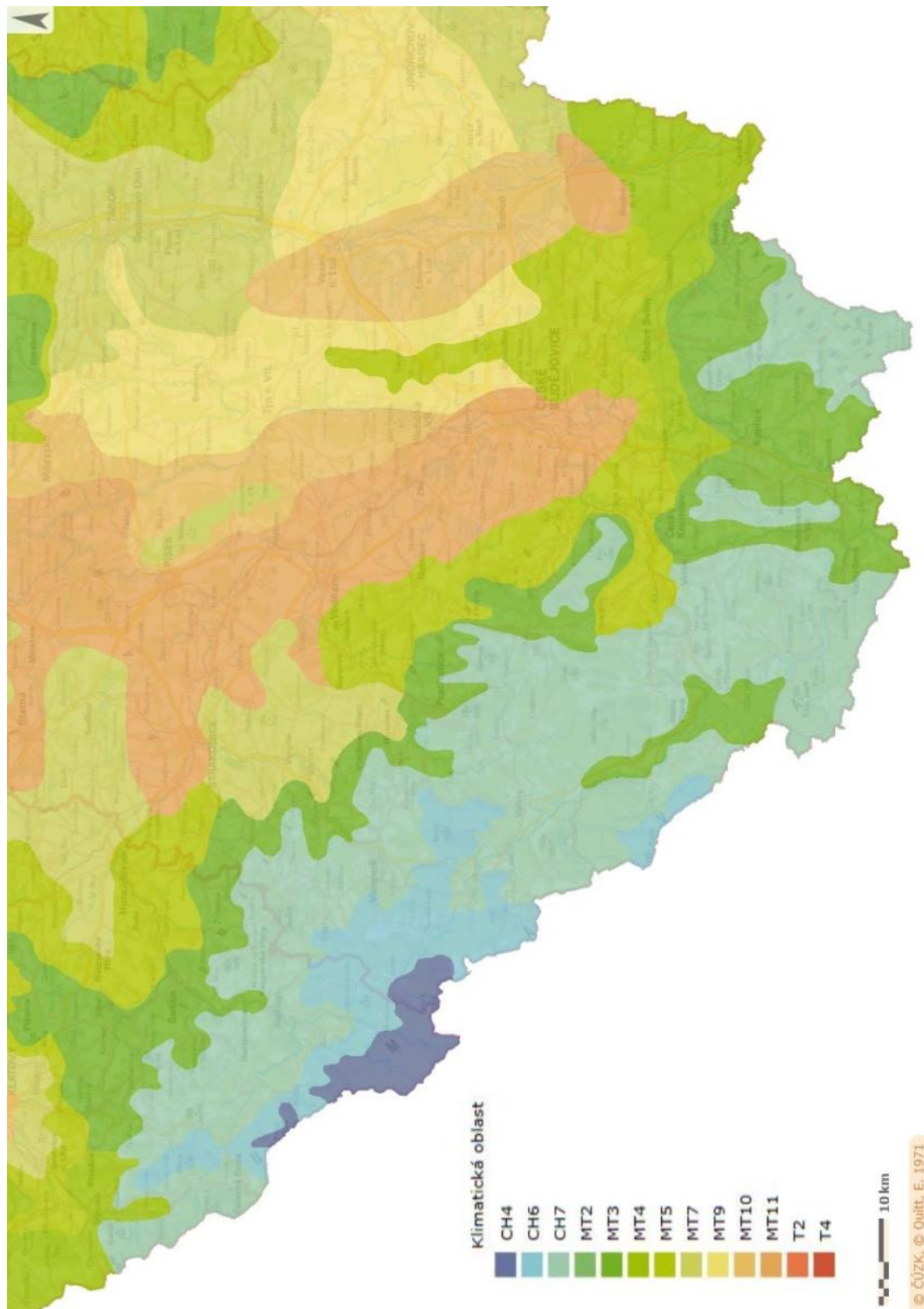
Oblast Šumavy lze z geologického pohledu zařadit mezi oblasti s výskytem různých druhů rul a granitů. Dle regionálního geologického hlediska bychom území NP Šumava mohli rozdělit na několik geologických jednotek, z nichž jsou dominantními moldanubikum a moldanubický pluton. Moldanubikum je soubor středně až silně metamorfovaných hornin s převahou pararuly a migmatitu. Moldanubický pluton je charakteristický spíše žulovými masivy. Šumava má dále celkově horský charakter a z pedologického hlediska ji radíme ke kyselým půdotvorným substrátům. V terénních vyvýšeninách nebo sutích nalezneme spíše rankery (Národní park Šumava, 2023).

Obr. 2: Geomorfologické členění, zdroj: Mapomat, AOPK 2023

3.2.2. Klima

Klima na Šumavě můžeme rozdělit dle Quitta (1971) do několika oblastí viz Obr. 3: Klimatické regiony Šumavy (AOPK ČR, 2023). MT3 a MT4 jsou mírně teplé klimatické oblasti. Tyto oblasti převažují na celém území ČR, kdy se jedná o plochy se střední nadmořskou výškou. Průměrná lednová teplota je kolem $-2 - -3^{\circ}\text{C}$ a průměrná červencová teplota kolem $16 - 17^{\circ}\text{C}$. Dále se zde vyskytují oblasti CH4, CH6 a CH7, což jsou chladné klimatické oblasti. Do těchto oblastí spadají území s vyšší nadmořskou výškou, s tím že CH4 zaujímá jen nejvyšší vrcholky hor. V oblastech CH6 a CH7 se průměrná lednová teplota pohybuje kolem $-3 - -5^{\circ}\text{C}$ a červencová průměrná teplota se pohybuje kolem $14 - 16^{\circ}\text{C}$. V oblasti CH4 se průměrná lednová teplota pohybuje kolem $-6 - -7^{\circ}\text{C}$ a červencová kolem $12 - 14^{\circ}\text{C}$ (Quit, 1971). Srážky se průměrně pohybují v minimu kolem $800 - 900$ mm a v maximu kolem 1600 mm. Vítr vane převážně západní – jihozápadní ($5-8$ m/s; max. $130-153$ m/s) (Národní park Šumava, 2023).

Obr. 3: Klimatické regiony Šumavy, zdroj: Mapomat, OAPK 2023

3.2.3. Popis biotopů

Příroda na území Šumavy je velmi rozmanitá a vydala by na nejednu odbornou publikaci. Při nahlédnutí do Katalogu biotopů České republiky (Chytrý & kol. 2010) zjistíme, že se na tomto území nachází velké množství specifických biotopů. Ty jsou sice důležité pro pochopení krajiny, nicméně detailní popis biotopů není předmětem této diplomové práce. Z toho důvodu budou biotopy spíše zobecněny a pouze stručně představeny (Národní park Šumava, 2023).

Jedním z nejvýznamnějších a nejcharakterističtějších biotopů jsou lesy, které zaujímají zhruba 80 % z celkové rozlohy národního parku. Z těchto lesních komplexů jsou nejčastěji zastoupeny květnaté bučiny, acidofilní bučiny a horské smrčiny. Květnaté bučiny jsou považovány za historicky převládající na celé Šumavě, dnes nacházíme pouze jejich zbytky v jižních a jihovýchodních částech Šumavy. Acidofilní bučiny zaujímaly v posledních tisíciletích asi největší plochu z přirozených ekosystémů Šumavy. Časem však byla velká část těchto bučin vykácena a nahrazena monokulturami smrků. V horních partiích Šumavy nalezneme biotopy horských smrčín, které jsou v současné době ponechány samovolnému vývoji. Ve vyšších partiích se také setkáváme s rašelinnými smrčínami, které vyhledávají extrémně zamokřená stanoviště. Půda těchto stanovišť je velmi často vlhká, kyselá a chudá na živiny, což má za následek zakrnělý růst smrků (Matějka, 2009). Kromě těchto významných lesních komplexů zde nalezneme také reliktní bory charakteristické borovicí lesní (*Pinus silvestry*) rostoucí na suťovém podloží. V neposlední řadě se zde vyskytují suťové lesy, které jsou vázány na prudké svahy, suťové rozpady, rokle a podobně. Tento typ biotopu si díky své nedostupnosti zachovává přirozený ráz. Květena Šumavy je charakterizována spíše středoevropskými horským a podhorskými druhy, kdy je zde převážně výskyt celé

řady mezních a exklávních prvků. Primární bezlesí je zde zastoupeno převážně klečovými porosty a kamennými moři v nejvyšších partiích (Boháč, 2004). Dalšími bezlesími partiemi je významná rašelinná vegetace. Nedílnou součástí Šumavy jsou horské louky a horské pastviny. Horské louky nejčastěji nalezneme na hřebenových partiích spíše německé strany. Horské louky a pastviny jsou biotopy spíše zachované na částech původních ploch. Díky pastvě zde vznikly mozaiky smilkových pastvin, vřesových pastvin a lad (Národní park Šumava, 2023).

3.2.4. Hodnocení krajinného rázu

Pro vymezení krajinného rázu budeme vycházet ze studie, kterou zpracoval kolektiv Löw & spol., s.r.o. (2009) v Preventivním hodnocení krajinného rázu na území NP Šumava. Krajinný ráz je výsledek působení přírodních, kulturních a historických faktorů. Jeho hodnocení je tedy podmíněno nejen přírodními procesy, které tvoří primární krajinnou strukturu, ale také způsobem využívání krajiny a vývojem sídelní struktury v krajině. Pro samotné hodnocení byl NP Šumava rozdělen do několika menších segmentů. Pro každý z těchto segmentů také probíhalo individuální a typologické členění, kdy individuální mělo za cíl vyzdvihnout jedinečnost a neopakovatelnost krajiny a typologické naopak řeší opakující se charakteristiky krajiny a jednotlivé typy vymezuje na základě vnitřní podobnosti. Kromě hodnocení jednotlivých segmentů se identifikovaly i oblasti krajinného rázu. Ty se pak dále vymezovaly na základě geomorfologického členění, členění přírodních společenstev a dle utváření kulturní krajiny v přírodních kontextech. Dohromady bylo vymezeno 24 oblastí, kdy více jak polovina se vyskytuje na hranici NP, nebo přesahuje jak do Rakouska, SRN, tak do CHKO. Nejhodnotnější oblasti krajinného rázu, takzvaně jádrové, mají převážně lesnatý charakter. Významné zastoupení lesní krajiny je i hraniční oblast, jenž přesahuje do NP Bavorský les (Löw

& spol. s. r. o., 2010). Bližší informace o jednotlivých oblastech krajinného rázu a detailnějším vymezení není předmětem této diplomové práce.

3.3. Historický vývoj Šumavy

Území Šumavy se řadí mezi oblasti s pozdním osídlením středoevropského prostoru. Od půlky 13. století zde probíhalo osidlování německými kolonisty, a to na pozvání Přemysla Otakara II. K prvnímu rozptýlenému osidlování zde dochází kolem 15. Století. Počátkem 17. století se dá hovořit o souvislém osídlení Šumavy. Osidlování Šumavy bylo podníceno významnými českými panovníky, kteří obyvatelům zároveň poskytovali zvláštní práva. Se zvyšujícím se počtem obyvatel se začalo rozšiřovat i dřevařství, pastevectví a rolnictví ve středních a vyšších polohách. Hranice mezi českým královstvím a Bavorskem se řadí mezi historicky nejstabilnější hranice mezi dvěma státními celky v Evropě. Na konci 19. století bylo na území v 22 obcích (současné NP Šumava) více než 61 tis. obyvatel. Tito obyvatelé však byli více rozptýleni do velkého množství malých sídel (Perlín & Bičík 2010).

Historický vývoj Šumavy byl velmi silně poznamenán těžbou dřeva, která vedla k výraznému ovlivnění přírodního prostředí a také ke vzniku charakteristické krajiny plné sítí kanálů a náhonů. Koncem druhé světové války byla Šumava silně zasažena násilným vysídlením původní německé populace a následnou militarizací oblastí (Anděra & Cimrhanzl, 2003).

3.4. První osídlení

Do Šumavského podhůří pronikali v prvopočátku jen lovci. Kolem 1. a 2. století př. n. l. se na našem území usídlil kmen Bójů, který rýžoval zlato. Tito rýžovníci postupovali proti proudu řek až na okraj dnešních šumavských plání. V podhorské oblasti se začali usazovat první zemědělství obyvatelé až někdy kolem 6. a 7. století

př. n. l. V letech 600 – 800 našeho letopočtu se začali ve středním Pootaví usídlit první Slované. Bavorské svahy byly kolonizovány mnichy z řádu Benediktinů. S postupující kolonizací vznikaly různé obchodní stezky, kdy jedna z prvních vedla z bavorského Podunají údolím Velké Řezné do Čech, kde překračovala horský hřeben a směřovala dále na Dobrou Vodu a Hartmanice na Sušicko (Šmída, 2019).

3.5. Středověká kolonizace

Noví osadníci se nejprve usídlili pouze v podhorských oblastech, nebo podél obchodních stezek. V první polovině 13. století byla na Železnorudsku otevřena ložiska železné rudy (Kudrnáč, 1991). Kromě několika hornických osad bylo česko-bavorské lesnaté území na hranicích stále ještě liduprázdné. Zhruba ve druhé polovině 13. a 14. století zasáhla Šumavu kolonizační vlna. Kolonisté nejčastěji postupovali podél vodních toků hlouběji do lesů. Během velkolepého programu výstavby měst ve vnitrozemí Čech za dob krále Přemysla Otakara II. se začalo i s kolonizací okrajových částí. Hnací silou kolonizace i do okrajových částí byla vidina zlata, které se v průběhu období začalo na Šumavě nacházet. V průběhu 14. století začaly propukat střety mezi vyšebrodským a zlatokorunským klášterem. Němci nejčastěji sídlili v bezprostředním hraničním pásmu a některých horních městech (Litochleb & kol. 2009).

Kolem 17. století přicházelo hutnictví a hornictví o svůj hospodářský význam a začínala nová vlna kolonizace lesních ploch, které přinášely trvalé osídlení i ve vyšších horských polohách. V průběhu tohoto století a počátkem 16. století do vrchních partií pronikali první skláři a hlavním zdrojem obživy se v pohraničních horách stala sklářská výroba. Během tohoto období ještě nebyla pevně vytyčená česko-bavorská hranice. Počátek sklářství na Šumavě nelze časově pevně uchopit,

jelikož některé prameny uvádí již 14. století, největší expanze skláren však pochází z 18. století (Šmída, 2019).

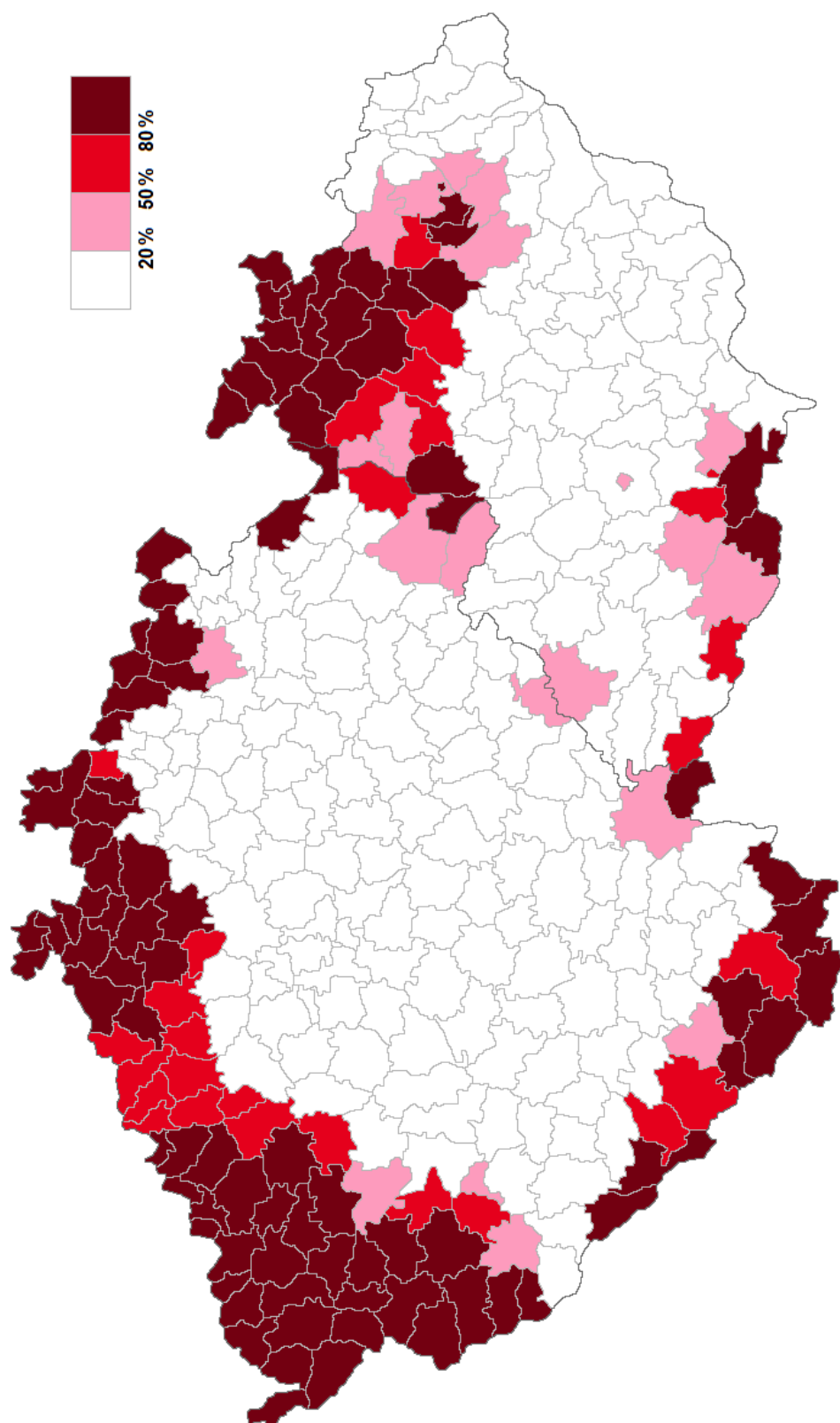
3.6. Průmyslový rozvoj

Za první velký krok průmyslu na Šumavě bychom mohli považovat 16. století, kdy docházelo k rozšiřování skláren. Malé šumavské sklárny umístěny v lesích vyráběly luxusnější zboží na rozdíl od velkých skláren v podhůří, které se soustředily spíše na velkovýrobu obyčejného levného skla. Ve vyšších polohách kolem 1000 m n. m. se sklárny začaly zakládat až v 18. století. Sklárny v těchto oblastech produkovaly převážně užitkové sklo, jako například lahve, flakónky, lahvičky na tabák apod. (Čáni & Militká, 2016). Kromě sklářského průmyslu se na Šumavě začalo těžit dřevo a provozovat voroplavba a plavení dřeva. Aby mohla být těžba účinná, byly stanoveny první pevné základy lesního hospodářství, a to na základě josefínského katastru. Jako první s plavbou dřeva a stavbou plavebních kanálů začal rod Schwarzenbergů. Po rozmachu plavebních kanálů začalo docházet k výrazným změnám v oblasti dopravy. Na Šumavu bylo postaveno několik nových silnic a železničních tratí, jež umožňovaly snadnější přepravu zboží do vzdálenějších míst (Blažková, 2018). Průmyslová revoluce měla na Šumavu výrazný dopad v podobě rozsáhlé těžby dřeva, která vedla k odlesnění a narušení přirozených ekosystémů. Kromě odtěžených stromů zde vznikl velký odpad produkovaný sklářským průmyslem, který znečišťoval okolní vodní zdroje (Vondruška, 2014).

3.7. Demografie Česko - Německo

V období Rakousko-Uherska roku 1880 byl poprvé sledován podíl německy hovořících obyvatel z populace tehdejších soudních okresů v českých zemích viz. Obr. 4: Procentuální zastoupení německojazyčného obyvatelstva v ČR v roce 1930

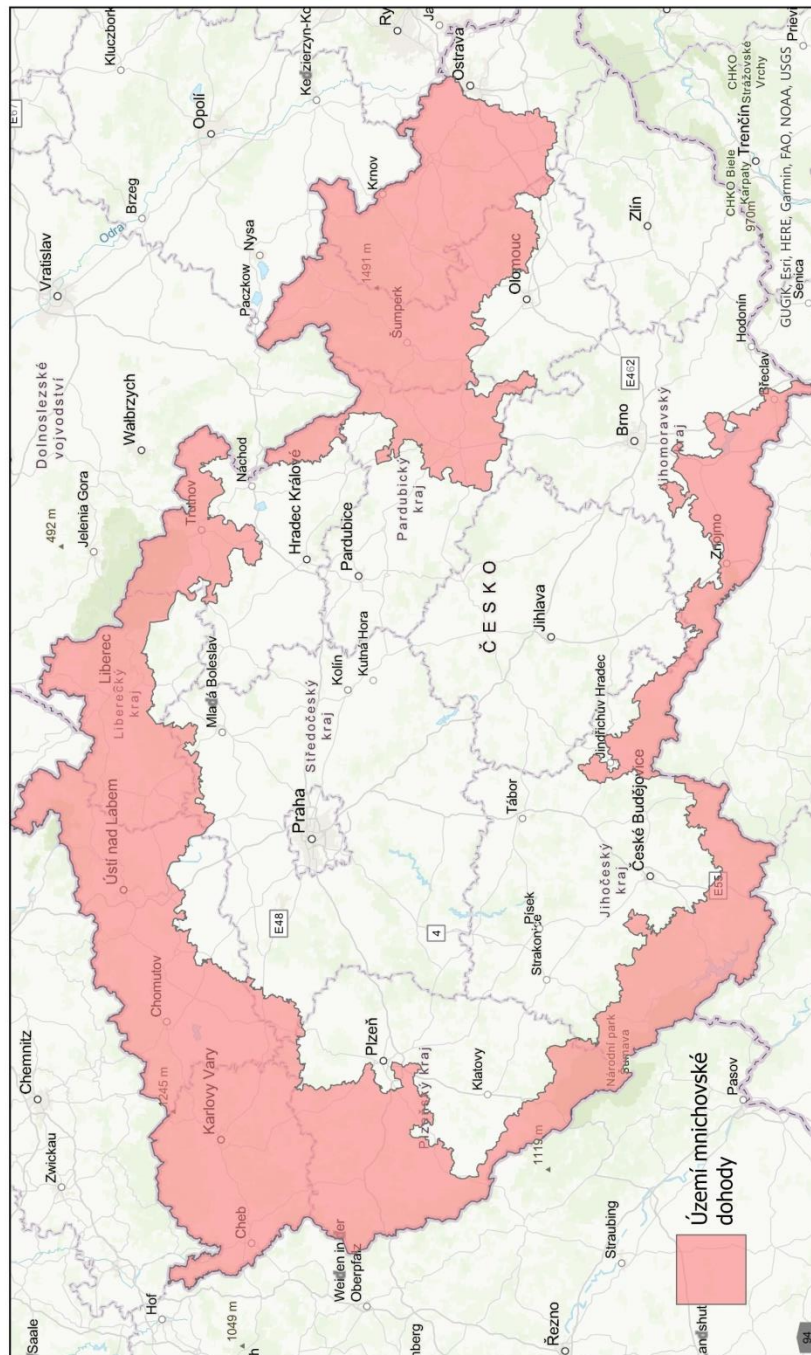
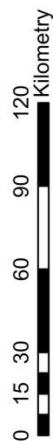
(Wikipedia.org, 2023). Z dat bylo zjištěno, že zhruba jedna pětina pohraničních okresů dosahovala česky hovořícího etnika, vyjma hranice česko-slovenské. Sčítání lidu se poté opakovalo každých deset let. Poslední předválečné sčítání se uskutečnilo v roce 1910. Mezi těmito obdobími klesl počet německy hovořících obyvatel zhruba o 1 % (Srb, 2004). Po ukončení první světové války bylo sčítání lidu provedeno až v roce 1921, kdy se ukázaly markantní změny oproti roku 1910. V pohraničí přibylo o 5 % česky hovořících obyvatel a ubylo 4 % německy hovořících obyvatel. Bylo tak z důvodu, že německá válečná strana utrpěla větší ztrátu obyvatel. Další sčítání lidu v roce 1930 prokázalo, že opět stoupala populace česky hovořících obyvatel (ČSÚ, 2003). Přirozený populační vývoj byl však narušen druhou světovou válkou, kdy se s uzavřením Mnichovské dohody zabralo téměř 30 tisíc km² viz Obr. 5: Ztráta území Československa po Mnichovské dohodě (ZČU SGS-2012-054 upravil Kalina, 2023), (Šámalová, 2005).

Obr. 4 Procentuální zastoupení německojazyčného obyvatelstva v ČR v roce

1930, zdroj: Wikipedia.org

Ztráta území Československa po Mnichovské dohodě

Obr. 5: Ztráta území Československa po Mnichovské dohodě, zdroj dat: ZČU

SGS-2012-054

4. Období po druhé světové válce

4.1. Odsun Němců

O odsunu německých obyvatel bylo uvažováno již v polovině třicátých let, kdy Edvard Beneš počítal nejen s odsunem, ale i se zachováním německé menšiny ve státě. Tehdejší prezident měl celkem tři myšlenky odsunu, kdy první zahrnovala odstoupení některých okrajových území státu, druhá částečné vysídlení původního německého obyvatelstva a třetí zřízení zvláštních samosprávních celků v pohraničí. Poslední variantou, která byla „tajná“, bylo částečné přesídlení německých obyvatel. Později, roku 1940, přišli britští představitelé s myšlenou vysídlení německy mluvících obyvatel (Beneš & kol. 2002).

Po ukončení druhé světové války se mezi lety 1945 a 1946 uskutečnila masová deportace německy mluvícího obyvatelstva z Československé republiky. Tato deportace měla do určité míry charakteristické rysy etnické čistky, které byly provázeny násilnými výtržnostmi, které mnohokrát končily masakrem a usmrcením německých civilistů. Dalo by se hovořit o tzv. „divokém odsunu“, který probíhal na počátku zmiňované deportace od poloviny května do počátku srpna. V době, kdy začala Postupimská konference, probíhaly v československých pohraničních oblastech již ony divoké odsuny, které si vybraly svou daň v podobě tisíců obětí na životech nevinných lidí (Kučera, 1992). Tyto akce byly velmi často prováděny místními správními úřady a armádními jednotkami. Němečtí obyvatelé museli čelit krutosti a ponížení jako byly např. ztráta svobody, zatýkání, znásilňování německých žen, ztráta občanských práv nebo konfiskace majetku. Tyto zmiňované činy byly páčány v důsledku vzestupu radikálního nacionalismu, touhy po odplatě a silného

anti-německého smýšlení, které bylo odrazem událostí minulých let, především z šestileté německé okupace (Staněk, 1992).

4.2. Osídlování

Osídlování českého pohraničí československými státními příslušníky a zahraničními krajany započalo od května 1945 a stalo se tak přesunem obyvatel z vnitrozemí. Celkový počet migrujících osob dosáhl zhruba 5 milionů. Tento proces osídlování byl prováděn paralelně s odsunem německého obyvatelstva a tvořil tak součást nového uspořádání střední a východní Evropy po druhé světové válce. Osídlování probíhalo mezi květnem 1945 a létem 1947, i když oficiálně se předpokládalo trvání až do roku 1950 (Čapka & kol. 2005).

Přesun osídlenců byl původně plánován až na podzim 1945. Na konci září a začátku října byly vyhodnoceny příchozí přihlášky od zájemců o pozemky. Celkově bylo zaevidováno kolem 155 000 přihlášek zájemců o půdu. Proces ukončení osídlení se datuje různě. Dle některých dat se jedná o polovinu roku 1947, jiní uvádějí, že byl přesun ukončen na přelomu let 1948–1949 (Čapka & kol. 2005).

Ke konci března roku 1947 žilo v pohraničí asi kolem 2 500 000 obyvatel, kdy většina z nich byla tvořena českými a slovenskými osídlenci. Během procesu osídlování bylo rozhodující stanovisko, že v převaze musí být české a slovenské obyvatelstvo. S odsunem Němců se objevil problém nedostatku pracovních sil, což v mnoha místech způsobilo omezení, nebo úplné zastavení výroby. V pohraničních oblastech také došlo ke snížení hustoty osídlení ze 127 obyvatel na m² na 84 obyvatel na m² (Čapka & kol. 2005).

4.3. Vznik hraničního pásma

Hraniční pásmo bylo zřízeno 1. dubna 1950 výnosem Ministerstva vnitra pro cca 300 obcí a osad. Ten definoval hraniční pásmo, které se mělo rozkládat na okresech při hranici s Bavorskem a Rakouskem (Kovařík, 2006). Pohybovalo se v hloubce od dvou do šesti kilometrů, výjimečně kolem dvanácti kilometrů kolmo k hraniční čáře. Dne 11. června 1951 byl přijat zákon č. 69/1951 O ochraně hranic. Hranice ke vstupu do hraničního pásma byla označena bílou cedulí s červeným nápisem. Jednalo se o skutečné pásmo bez lidských obydlí, kam mohly vstupovat pouze přísně prověřené osoby, navíc s doprovodem pohraniční hlídky. Vstup do hraničního nebo zakázaného pásma bez příslušného povolení byl považován za přešůpek. Od listopadu 1951 do dubna 1952 se uskutečnilo přesídlování obyvatel žijících v zakázaném pásmu. V mnoha případech se jednalo o poválečné dosídlence (Mašková & Morbacher, 2014). V souvislosti s vysídlením obyvatel ze zakázaného pásma byl započat i velmi finančně náročný proces demolice a likvidace ruin a domů. Tato činnost si kladla za hlavní cíl získání stavebního materiálu a zpřehlednění zakázaného pásma. V roce 1952 se začalo i s demolicí v hraničním pásmu, které se nepodařilo dosídlit. Během těchto demolic byly v pohraničních oblastech zničeny také velmi cenné historické památky a v zakázaném pásmu byly zbourány všechny kostely (Dejmal & kol. 2006).

4.4. Železná opona

Vybudováním zakázaného a hraničního pásma začala vznikat tzv. „Železná opona“, díky které mělo být dosaženo vzdálení potencionálních narušitelů od státních hranic. Po přechodu na vojenský systém střežení státních hranic byla využívána ženíjní a technická zařízení. V průběhu let 1951 a 1952 probíhala výstavba drátěných zátarasů. Drátěné zátarasy byly tvořeny dřevěnými kůly, které byly stavěny od jedné

do tří vedle sebe souběžně jdoucích linií. Jednotlivé stěny pak byly propojeny ostnatým drátem. Prostřední stěna zátarasu byla napájena vysokým napětím o síle až 6000 V. Elektrické drátěné zátarasy si během období 50. let 20. století vyžádaly mnoho obětí. Po zastřelení se jednalo se o druhé nejčastější úmrtí (Mašková & Ripka, 2015).

V letech 1952–1957 se drátěné zátarasy na nejvíce náchylných místech zesílily zaminováním. Využívání minových polí však narušovalo funkci prostředního elektrického zátarasu, kdy výbuchy často způsobily zkrat. Jako účinnější prostředek se později začal využívat kontrolní orný pás. Jednalo se o souvislý, uvláčený a neustále obnovovaný pruh země, ve kterém narušitel zanechával stopy. Počátkem 70. let 20. století se na nejvíce exponovaných místech začaly využívat osvětlovací prostředky, které byly umístěny v podobě reflektorů na vysokých sloupech podél kontrolního pásu. Další světlomety na strážných věžích sloužily k prosvětlování terénu při podezření na neznámý pohyb. Pro jednodušší noční pátrání se reflektory umístily i do prostoru za drátěné zátarasy. Kromě reflektorů se také místo vysokého napětí začala využívat signální linie, která fungovala na principu dotyku. Jakmile se plotu někdo dotkl, byla varována Pohraniční stráž. Z důvodu zavedené změny, a to vypnutí vysokého napětí v prostředním zátarasu, byl zaznamenán významný pokles počtu obětí na státní hranici (Jílek & Jílková, 2006).

Počátkem 70. let Pohraniční stáž začala využívat takzvané pátrače – vojáky základní služby v civilním oblečení. Velkým zdrojem informací o potencionálních uprchlících bylo místní obyvatelstvo, kdy si obce přiléhající k hraničnímu pásmu vytvořily vztah s jednotkami Pohraniční stráže. Řada občanů také byla registrována jako pomocník Pohraniční stráže (Technické muzeum v Brně, 2019).

4.5. Období pádu komunismu

Na pád komunismu v ČSSR mělo vliv několik na sebe navazujících událostí. Jednu z klíčových rolí zde hrála reforma Sovětského svazu v 80. letech, kdy proběhla restrukturalizace, která ovlivnila politickou situaci v komunistických zemích východního bloku. V průběhu 80. let také začaly probíhat častější demonstrace, které získávaly podporu široké veřejnosti. Klíčovou událostí se tak stala Sametová revoluce 17. listopadu 1989. Listopad 1989 byl pro tento režim koncem, došlo k otevření státních hranic, byl to také konec potlačování občanských svobod a cenzury médií. Otevřela se tak cesta k demokratizaci, svobodě projevu a občanským právům (Kovařík, 2006).

Během prosince 1989 se začalo s odstraňováním železné opony (drátěných zátaras). Současně s tím byla ukončena agenda pomocníků Pohraniční stráže a bylo zrušeno hraniční pásmo. V prosinci se otevřely státní hranice pro občany ČSSR. V červnu roku 1990 proběhly první demokratické volby, díky kterým byla zvolena nekomunistická vláda, a prezidentem se stal Václav Havel. V roce 1991 byl zrušen zákon č. 69/1951 sb. O ochraně státních hranic z července 1951 (Rychlík, 2020).

4.6. Vznik NP Šumava

První oficiální ochrana Šumavského pohoří pochází z roku 1963, kdy byla Šumava vyhlášena jako Chráněná krajinná oblast Šumava. Ihned po Sametové revoluci se však začal velmi aktivně prosazovat plán na vyhlášení Národního parku Šumava. Vyhlášen byl 20. března 1991 (Anděra & Cimrhanzl, 2003). Ještě před samotným vyhlášením Národního parku se v roce 1990 na generální konferenci UNESCO s programem Man and the Biosphere rozhodlo, že se vyhlásí Biosférická rezervace Šumava, která má za úkol posílit základní funkce ochranné, rozvojové a

logistické (Regionální rozvojová agentura Šumava o. p. s, 2012). Kromě vyhlášení národního parku a biosférické rezervace se Šumava připojila k dalším úmluvám o ochraně přírody, jako je například úmluva o mokřadech (známá též jako Ramsarská úmluva) mající mezinárodní význam zvláště v souvislosti s biotopy vodního ptactva. Dalšími důležitými dokumenty jsou úmluva o biologické rozmanitosti a úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (známá též jako Bernská úmluva) (Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2023). Samotné vyhlášení národního parku upravuje nařízení vlády č. 163/1991 Sb.

Zákon, který dříve upravoval ochranu přírody, byl zákon č. 40/1956 Zákon o státní ochraně přírody, kterým byla zřízena Chráněná krajinná oblast Šumava a byly tak stanoveny podmínky ochrany. Toto vyhlášení upravoval § 8 odst. 1 zákona (Zákon č. 40/1956 Sb., Zákon o státní ochraně přírody). Po pádu komunismu byl Národní park Šumava zřízen Nařízením vlády č. 163/1991 Sb. (Nařízení vlády č. 163/1991 Sb., Nařízení vlády České republiky, kterým se zřizuje národní park Šumava a stanoví podmínky jeho ochrany). Nynější zákon o ochraně přírody a krajiny, zákon č. 114/1992 Sb. Zákon o ochraně přírody a krajiny § 15d jasně definuje a ukotvuje hranice a charakteristiku Národního parku Šumava (Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění).

Národní park Šumava byl vyhlášen na celkové rozloze 68 064 ha, přičemž rozloha CHKO Šumava je 99 600 ha, která tak tvoří ochranné pásmo pro národní park. Hlavním předmětem ochrany národního parku jsou přírodní ekosystémy a určité klíčové druhy, které jsou vázané na přírodovědecky nejhodnotnější části horských celků Šumavy. Mezi další velmi důležité předměty ochrany patří také evropsky významné druhy a typy evropských stanovišť (Národní park Šumava, 2022). Ty byly vyhlášeny nařízením vlády ze dne 8. prosince 2004, kterým se

vymezuje Ptačí oblast Šumava a nařízením vlády ze dne 22. prosince 2004, kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit (Ministerstvo vnitra, 2005).

4.7. Období po druhé světové válce v Německu

Po skončení druhé světové války v Německu panovala velmi napjatá atmosféra, protože v bavorském pohraničí našlo útočiště tisíce vysídlelců ze Sudet. Po nástupu komunismu v Československu byla z bavorské strany pozorována výstavba hraničních zátarasů s velkou pozorností. Z důvodu absolutního oddělení od svého východního souseda se bavorský region rázem ocitl na periferii, kterou mnoho lidí vnímalo jako tzv. „konec světa“. Ve východním Bavorsku proto pomáhal program podpory příhraničních regionů, jehož cílem bylo zabránit odlivu obyvatel a vytvořit pracovní příležitosti. Hlavní cíle investice byly sociální bytové výstavby, infrastruktura a kultura. Během 60. let 20. století se čím dál více v pohraničí podporoval turistický ruch, kdy oblíbeným turistickým cílem byla i železná opona, kterou rekreatanti mohli pozorovat ze speciálních rozhleden a vyhlídkových věží (Man, 2019).

4.8. Vznik NP Bavorský les

Počátkem 20. století jsou zaznamenány první pokusy o ochranu přírody podél česko-bavorských hranic. První výzvy k vytvoření větší přírodní rezervace se objevují kolem roku 1911. V roce 1935 byl přijat zákon Reichsnaturschutzgesetz, neboli říšský zákon o ochraně přírody, díky kterému byla nejcennější území, která se nachází v NP, vyhlášena jako národní přírodní památka. Rok 1966 byl pro národní park zlomovým, jelikož se opět objevují snahy o obnovení procesu vyhlášení národního parku na území Bavorského lesa. V roce 1967 tak bylo na území podél Bavorských hranic vyhlášené CHKO, které zaujímalo dvakrát větší rozlohu než

nynější národní park. V roce 1986 bylo toto nařízení nahrazeno vyhláškou ministerstva životního prostředí o založení Přírodního parku Bavorský les (Ostrá, 2008).

Národní park Bavorský les (Nationalpark Bayerischer Wald) byl vyhlášen 7. října 1970 podél bavorsko-české hranice. Jedná se o první německý národní park. Společně s Národním parkem Šumava se jedná o největší souvislé lesní chráněné území ve střední Evropě. Národní park Bavorský les byl vyhlášen na základě zákona Bayerisches Naturschutzgesetz (Nationalpark Bayerischer Wald, 2023).

4.9. Turismus v 90. letech

Turistika před rokem 1989 byla na Šumavě značně omezená režimem přísných kontrol způsobených komunistickým režimem. Pro turistiku byl v tomto období velmi ztížený pohyb, často bylo vyžadováno speciální povolení. Infrastruktura pro turismus v tomto období byla také minimální. Po pádu komunismu se v roce 1989 otevřely hranice a politická situace se významně změnila. Pád železné opony způsobil revoluci i zde na Šumavě. Šumava se později stala atraktivní destinací, obnovila se také činnost Českého klubu turistů, ti začali rozvíjet infrastrukturu v podobě značení turistických cest. Kromě turistických tras se mohlo opět navázat i na předválečné využití hor k lyžování a budování lyžařských sjezdovek a vleků. Konkrétní zpracování lyžařských cest, které byly obcemi i Správou národního parku projednávány, byly až od roku 1996 (Kołodziejczyk, 2021).

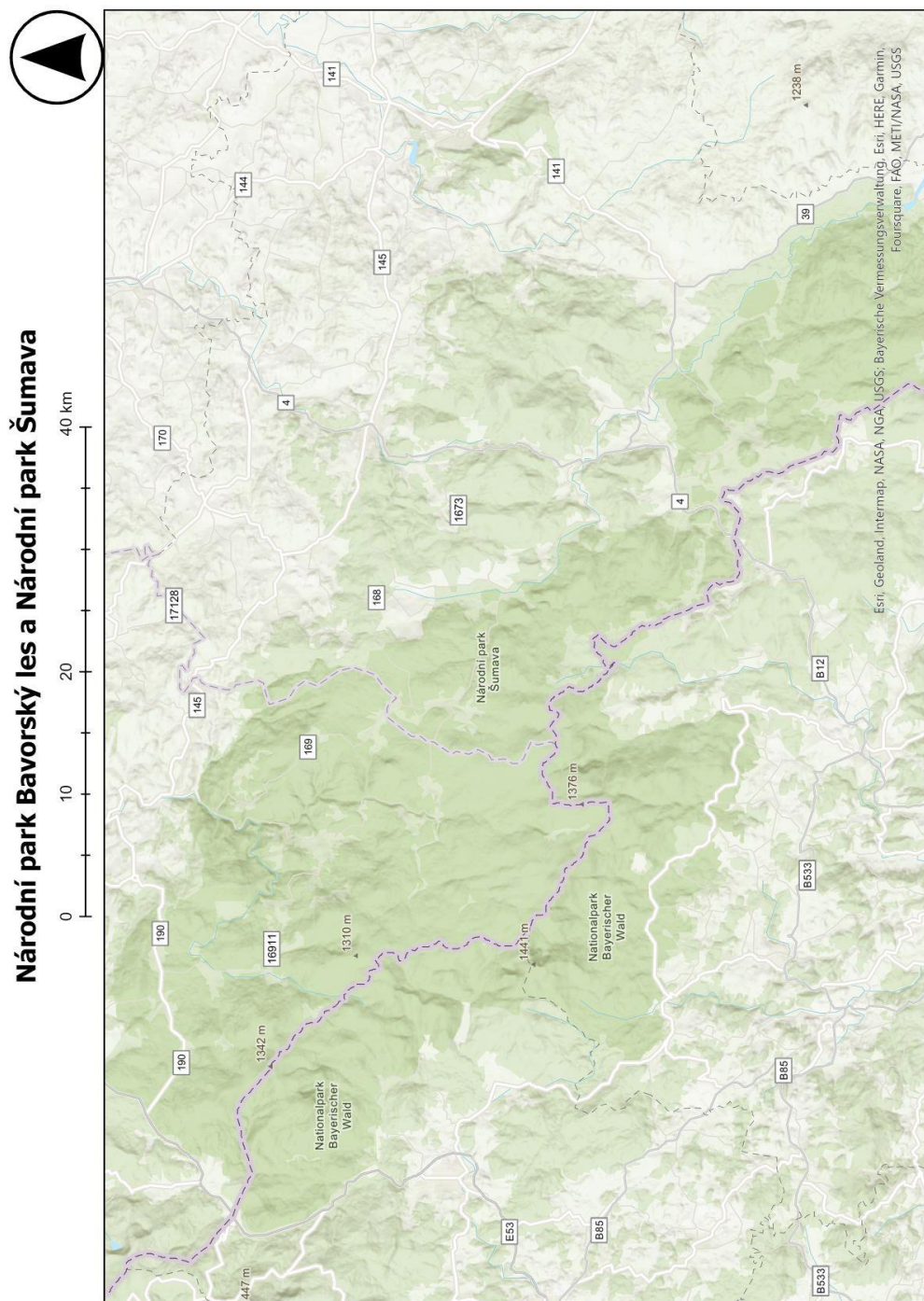
4.10. Spolupráce v rámci EU

Národní park disponuje velkým množstvím spoluprací a souvisejících programů, a to jak v rámci Evropské unie, tak z hlediska celosvětového měřítko.

Mezi nejdůležitější mezinárodní spolupráci patří partnerství s Národním parkem Bavorský les, jenž tvoří tzv. „Twin-park“. Oba národní parky tvoří jeden z nejzákladnějších celků soustavy NATURA 2000, zároveň se oba parky snaží o udržení standardu dle IUCN pro kategorii II, kde jsou uvedeny kritéria národních parků. Správa národního parku také velmi úzce spolupracuje s mezinárodními organizacemi zabývajícími se ochranou přírody, jako je například již zmíněné IUCN, EUROPARC Federation, PAN PARKS – nadace na ochranu divoké přírody. Národní park je kromě spolupráce s nevládními organizacemi součástí mezinárodních dohod a úmluv:

- Bernská úmluva neboli úmluva o ochraně evropsky planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (Národní park Šumava, 2023).
- Bonnská úmluva – Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (Národní park Šumava, 2023).
- CITES – Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Národní park Šumava, 2023).
- AEWA - Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých ptáků (Národní park Šumava, 2023).
- EUROBATS – Dohoda o ochraně netopýrů v Evropě (Národní park Šumava, 2023).
- CBD - Úmluva o biologické rozmanitosti (Národní park Šumava, 2023).
- Evropská úmluva o krajině (Národní park Šumava, 2023).

- Ramsarská úmluva – Úmluva o mokřadech (Národní park Šumava, 2023).
- Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Národní park Šumava, 2023).
- Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (Národní park Šumava, 2023).
- Man and Biosphere – mezinárodní program o integrovaném přístupu k ochraně přírody a vznik biosférické rezervace (Národní park Šumava, 2023).
- NATURA 2000 – Soustava evropsky chráněných území evropského významu s nejcennějšími přírodními stanovišti a významnými druhy rostlin a živočichů (Národní park Šumava, 2023).

Obr. 6: Mapa území Národního parku Šumava a Bavorský les, zdroj: ESRI, GARMIN, vytvořil: Pavel Kalina

5. Charakteristika území

5.1. Prášily

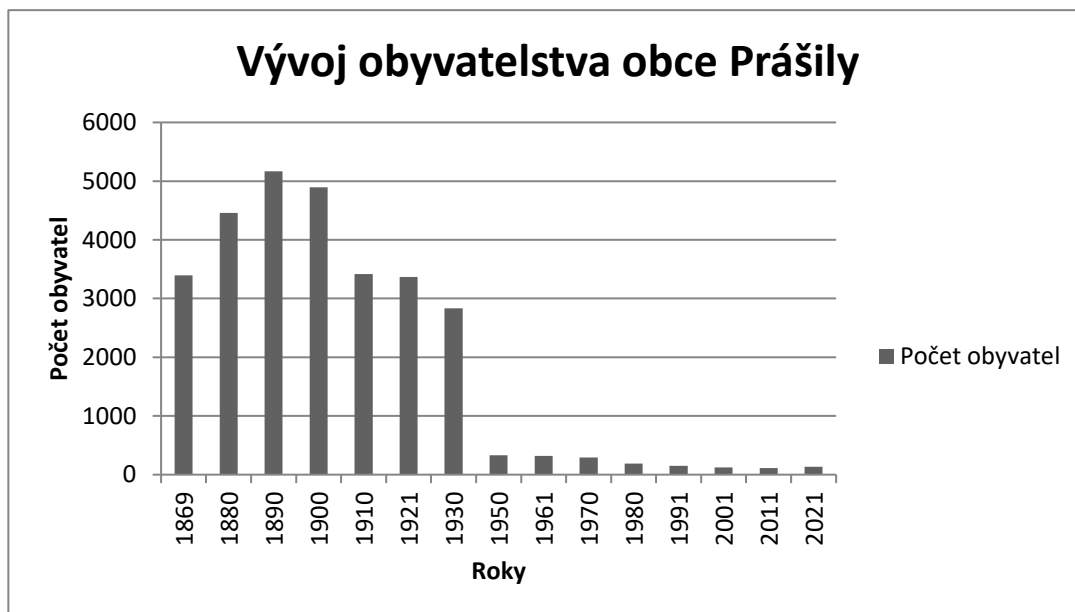
Prášily leží 9 km jihozápadně od Hartmanic v nadmořské výšce 885 m n. m. První dochovaná zmínka o vzniku osady pochází z roku 1621, kdy císař Ferdinand II. zastavil zdejší hvozd. Německý název Stubenbach se nejspíše odvozuje od lesní samoty Finstere Stube, kdy české pojmenování Prášily nejspíše vzniklo nepřesným překladem (Podlaha, 2016). V období uplynulých 150 let byla obec vystavena fyzicko-geografickým, socioekonomickým a politickým změnám. Sklářský a hutnický průmysl měl významný vliv na osidlování hlubokých šumavských lesů. Okolo skláren se později budovaly domy pomocníků a hospodářské budovy (Vondruška & Vondrušková, 2014). Osidlování dosáhlo vrcholu na přelomu 18. a 19. století. Po skončení druhé světové války bylo odsunuto místní německé obyvatelstvo a obec nebyla mezi prioritními obcemi pro osídlení. Podle Historického lexikonu obcí České republiky byl vývoj obyvatelstva v obci na počátku 20. století na vzestupu, kdy v roce 1890 žilo v katastrálním území kolem 6204 obyvatel. Po druhé světové válce, v roce 1950, však v katastrálním území žilo už pouze 328 obyvatel (viz. Graf 1: Vývoj obyvatelstva v obci Prášily, zdroj dat: ČSÚ). Podobný trend byl zaznamenán i v počtu domů, kterých však začalo ubývat (viz. Graf 2: Počet domů v obci Prášily, zdroj dat: ČSÚ) po nastolení komunistického režimu u nás a zavedení hraničního pásma a v okolí vybudování vojenského újezdu Dobrá voda, který vznikl v roce 1952. Většina území tak byla vysídlena a oblast se stala veřejnosti nepřístupná, kdy okolí využívala armáda k výcviku. Nejvíce tomuto výcvikovému prostoru podlehly okolní sídla, jako jsou např. Stodůlky (Bičík & kol. 2001).

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Počet obyvatel	3397	4460	5166	4894	3418	3365	2835
1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2021
328	319	291	188	148	131	150	146

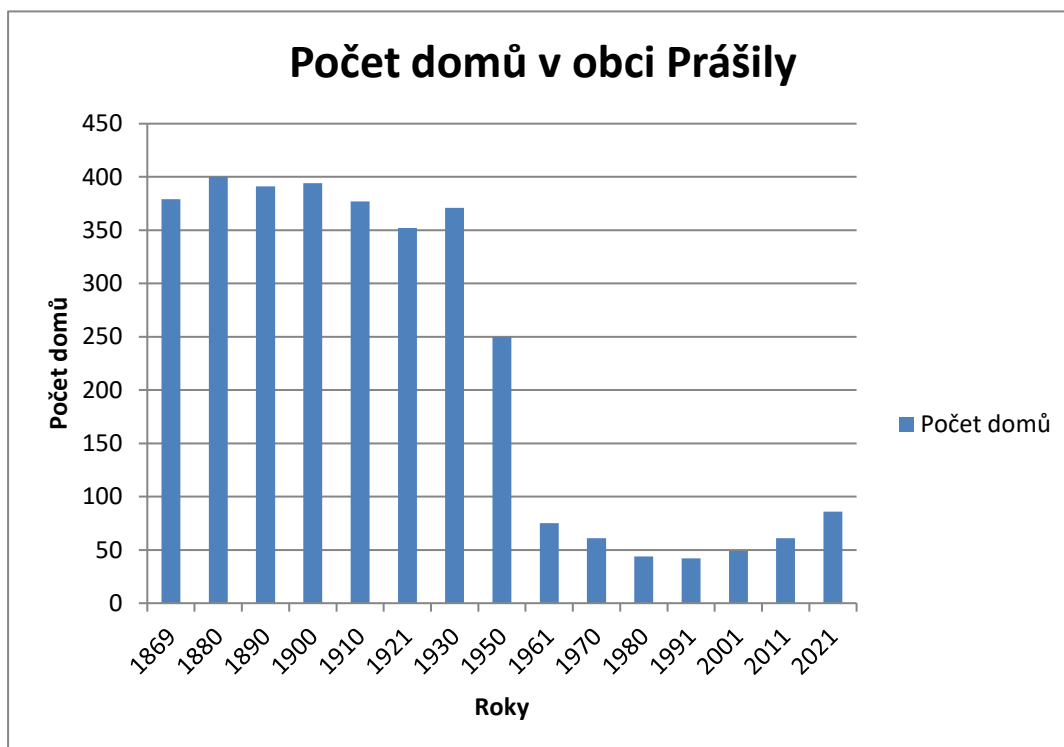
Tab. 1: Vývoj obyvatelstva v obci Prášily, zdroj dat: ČSÚ 2023

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Počet domů	379	400	391	394	377	352	371
1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2021
250	75	61	44	42	49	61	86

Tab. 2: Počet domů v obci Prášily, zdroj dat: ČSÚ 2023

Graf 1: Vývoj obyvatelstva obce Prášily, zdroj dat: ČSÚ 2023

Graf 2: Počet domů v obci prášíly, zdroj dat: ČSÚ 2023

5.2. Javorná na Šumavě

Obec Javorná se nachází 12 km severozápadně od Hartmanic v nadmořské výšce 840 m. Ve starých mapách či publikacích lze Javornou nalézt pod názvem Seewiesen. Nejstarší zmínka o obci pochází z roku 1494, kdy v okolí fungovalo několik sklářských hutí. V okolí bylo velmi populární sklářství, kdy se pracovníci věnovali hlavně lustrům z barevného skla (Podlaha, 2016). Kolem roku 1701 byl v obci vybudován kostel sv. Anny, který se stal nedílnou součástí každodenního života místních občanů. Během 19. a 20. století obec procházela sídelní změnou do podoby, kterou má dnes. Ukončení sklářského průmyslu mělo velký dopad na ekonomiku obce. Lidé začali odcházet za prací do jiných míst. Ti, kteří zde zůstávali, se zaměřovali na zemědělskou výrobu. Po druhé světové válce, s nástupem Komunistické strany, se začínalo upouštět od sedlácké práce a uplatňovala se myšlenka jednotného družstva (Kudrlička, 1987). Podle Historického lexikonu obcí

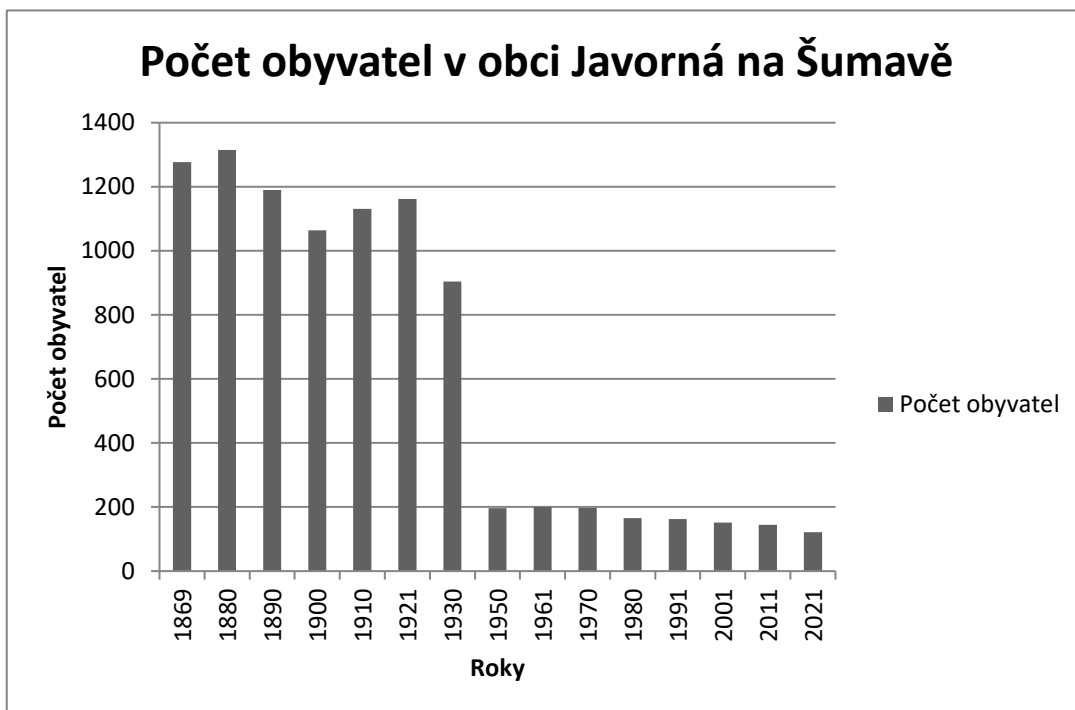
České republiky byl vývoj obyvatelstva v obci jiný než v Prášílech. S úpadkem sklářských hutí je viditelný i úbytek obyvatelstva, kdy v roce 1880 v k. ú. žilo 1981 obyvatel, zatímco k roku 1950 pouze 275 obyvatel. Podobný trend nastává i u počtu domů, kdy nejnižší počet byl k roku 1970, a to pouze 41 domů. V následné době je vidět trend výstavby domů oproti obydlivosti, kdy k roku 2021 bylo v katastrálním území 206 domů, ale obyvatel pouze 472 (viz. Graf. 3: Počet obyvatel v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023, Graf. 4: Počet domů v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023).

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Počet obyvatel	1907	1981	1868	1687	1730	1760	1527
1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2021
275	200	197	165	162	151	144	122

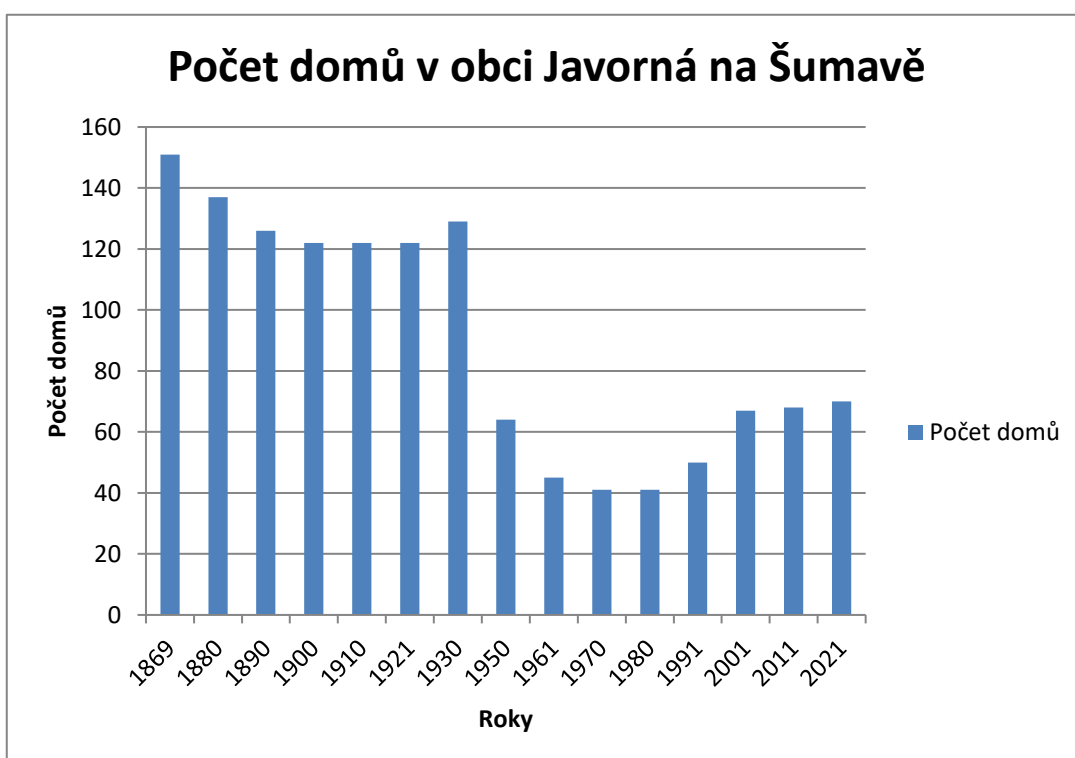
Tab. 3: Počet obyvatel v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930
Počet domů	221	207	197	195	198	199	212
1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2021
124	45	41	41	50	67	68	70

Tab. 4: Počet domů v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023

Graf 3: Počet obyvatel v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023

Graf 4: Počet domů v obci Javorná na Šumavě, zdroj dat: ČSÚ 2023

5.3. Zwieslerwaldhaus

Osada Zwieslerwaldhaus leží zhruba 2 až 3 kilometry vzdušnou čarou od hranic s ČR. Nachází se v obci Lindberg, která leží v okrese Regen, který je součástí okresu Niederbayern, jenž patří do jedné ze spolkových zemí Bavorsko ve Spolkové republice Německo. Původně se obec jmenovala pouze Waldhaus. Na německém území však bylo spoustu osad se stejným názvem, z toho důvodu došlo ke změně, která tento název upřesňovala (Kašpar & Martan, 2003). První dochovaná zmínka o obci je kolem roku 1764, kde se o místě hovořilo jako o útočišti pro poutníky, kteří mířili do Čech, takzvaná cesta Böhmweg. V roce 1832 se zde začalo v místní hospodě vařit pivo a díky tomu se obec v budoucích několika letech stala lákavou turistickou destinací. V roce 1975 byl v obci založen klub na podporu běžkařského lyžování. V roce 1992 byl turismus na takové úrovni, že v obci stojí již 48 hotelů. Po rozšíření Národního parku Bavorský les v roce 1997 se omezila i expanze zástavby v obci (Zwieslerwaldhaus, 2023). Přes osadu Zwieslerwaldhaus vede uměle vytvořený kanál, na kterém se dříve plavilo dřevo. Podél kanálu zároveň vede stezka s názvem Kneippweg, která končí u restaurace Schellhäusel. Tato cesta nese název podle faráře Kneippa, jenž zastával názor, že otužování a brodění se ve studené vodě kanálu je zdravé (Boudová, 2003).

6. Metodika výzkumu

Pro tvorbu vektorizovaného modelu byly použity letecké snímky jako primární datové podklady. Jako souřadnicový systém budeme celou dobu využívat systém jednotné trigonometrické sítě katastrální, tedy S-JTSK. Prvním zdrojem byla historická ortofotomapa z 50. let 20. století obsahující převážně snímky z let 1952 až 1954, rozšířená o období let 1937 až 1970 pouze pro českou stranu. Snímky pro českou část našeho zájmového území pochází především z roku 1949 (podle archivu ČÚZK) a do prostředí byly integrovány pomocí služby WMS, kterou poskytuje portál CENIA (https://gis.cenia.cz/mapcache/ortofotomapa_historicka/wms). Dalším základním zdrojem pro vektorizaci následujícího období jsou letecké snímky z roku 2000. Jedná se o archivní ortofoto připojené pomocí služby WMS z geoportálu ČÚZK (https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_ARCHIV/WMSservice.aspx). V neposlední řadě byla vektorizace využita pro současné letecké snímky, které byly rovněž připojeny pomocí služby WMS přes geoportál ČÚZK (<https://ags.cuzk.cz/arcgis1/services/ORTOFOTO/MapServer/WMSserver>).

Nedílnou součástí srovnávaných dat byla německá část, kdy užitečná data poskytl Národní park Bavorský les ve formátu .tiff. Jednalo se o CIR letecký snímek (Colour InfraRed – ortofoto v nepravých barvách, kde je červené pásmo nahrazeno blízkým infračerveným pásmem) zájmového území na německé straně. Aby se snímek zobrazoval v prostředí stejně jako ostatní snímky, byla hodnota Layer Rendering u kolonky Grayscale nastavena By average. Pro tento snímek byla provedena identická vektorizace jako u předchozích snímků. Bohužel však Národní park Bavorský les nedisponoval historickými snímky pro oblast, kde se nachází zájmové území. Data pro tuto oblast jsou dostupná jen pro rok 2001 a současný stav (CIR Mosaik 20010830.tiff; CIR Mosaik 20230715.tiff). Kromě NP Bavorský les

bylo o data požádáno u obce Lindberg, konkrétně u městské správy a turistického centra. Dále jsme žádali u instituce Landesamt für Digitalisierung, Breitband und Vermessung, v reakci na naši žádost ze srpna 2023 jsme byli odkázáni na volně dostupná data, která však nebyla pro tuto práci relevantní. Data, která jsme požadovali (historické snímky), byla zpoplatněna servisním poplatkem 50 € (viz Příloha 1 a 2). Vzhledem k tomuto vysokému poplatku bylo po konzultaci s vedoucím práce dne 8. 9. 2023 rozhodnuto na další shánění dat rezignovat a pracovat za německou stranu pouze s podklady za rok 2001 a za současný stav.

K přesnému zpracování mapových zákresů bylo využito geografických informačních systémů (GIS). Veškeré práce byly prováděny v programu QGIS, verze 3.26 Buenos Aires. Finální podoba mapových zákresů a atributů byla dána v programu ArcGIS Pro.

Následujícím krokem bylo vymezení zájmového území a vektorizace rastrů takovým způsobem, aby bylo možné s daty dál analyticky pracovat. Zájmové území bylo zvoleno jako bod (obec), od kterého se pomocí funkce buffer vymezilo území na 4 km. Styl obalové zóny byl zvolen jako čtverec o straně 4 km, a to z důvodu kompaktnosti. Analýza a zákresy byly po celou dobu definovány ve stejném měřítku, aby se zachovala konzistence a přesnost dat. Zároveň se tak předejde zkreslení výstupů. Stanovené měřítko vymezení ploch bylo 1:10000, při potřebě přesnějšího vymezení bylo využito měřítko 1:5000. K vektorizaci bylo vybráno několik kategorií, které byly v krajině identifikovány, zakreslovány a následně analyzovány. Před samotným procesem vektorizace bylo stanoveno několik kategorií s geometrií pro polygony a linie, které specifikují typ krajiny. Pro každou kategorii byla vytvořena vlastní vrstva s patřičnými atributy, které byly následně statisticky

analyzovány a převedeny do grafické podoby. Každé vrstvě byla přiřazena barva (kódy v závorkách níže), která se konstantně bude dodržovat ve výkresech/mapách.

Polygony

- Zapojený lesní porost (#C6E2B2)

Zapojený lesní porost označuje lesní porost, který je jasně definovatelný z leteckého snímku.

- Řídká vegetace (#E4EDC2)

Řídká vegetace je definována lesním porostem, který není hustě zapojený. Jedná se spíše o roztroušené stromy, nebo porost, který je velmi nízký.

- Mimolesní vegetace (#F2DD9D)

Mimolesní vegetace je definována jako plocha, která není zalesněná. Jedná se o spojení ploch trvalého travního porostu, zemědělských ploch či jiné plochy nemající charakter lesních porostů.

- Rozsah zástavby (#FBC4BB)

Rozsah zástavby je definován jako oblast s určitou urbanistickou zástavbou. Jedná se buď o souvisle zastavěné území, nebo o jednotlivě stojící budovy.

- Vodní plochy (#82D9F2)

Vodní plochy jsou definovány jako plochy jezer, malých vodních nádrží či jiných ploch s jasně definovatelnou vodní hladinou.

Linie

- Cestní síť (#FF7F7F)

Cestní síť definuje silniční síť, lesnické cesty, pěší trasy a cyklostezky.

- Hranice pozemku (#B2B2B2)

Hranice pozemku definuje rozdělení zemědělských ploch, které byly od sebe jasně odlišitelné. Jedná se například o meze, či pozemky od sebe odlišené bez

výrazné vegetace. Může se jednat o rozdíly mezi plochami, které nebyly blíže specifikovány, jako jsou například trvalé travní porosty sousedící s ornou půdou.

- Hranice pozemku ohraničené vegetací (#4CE600)

Hranice pozemku ohraničené vegetací nám definují rozdělení ploch vegetací, nejčastěji se jedná o stromořadí nebo mez porostlou křovím apod. Později zmiňované též jako plůžiny.

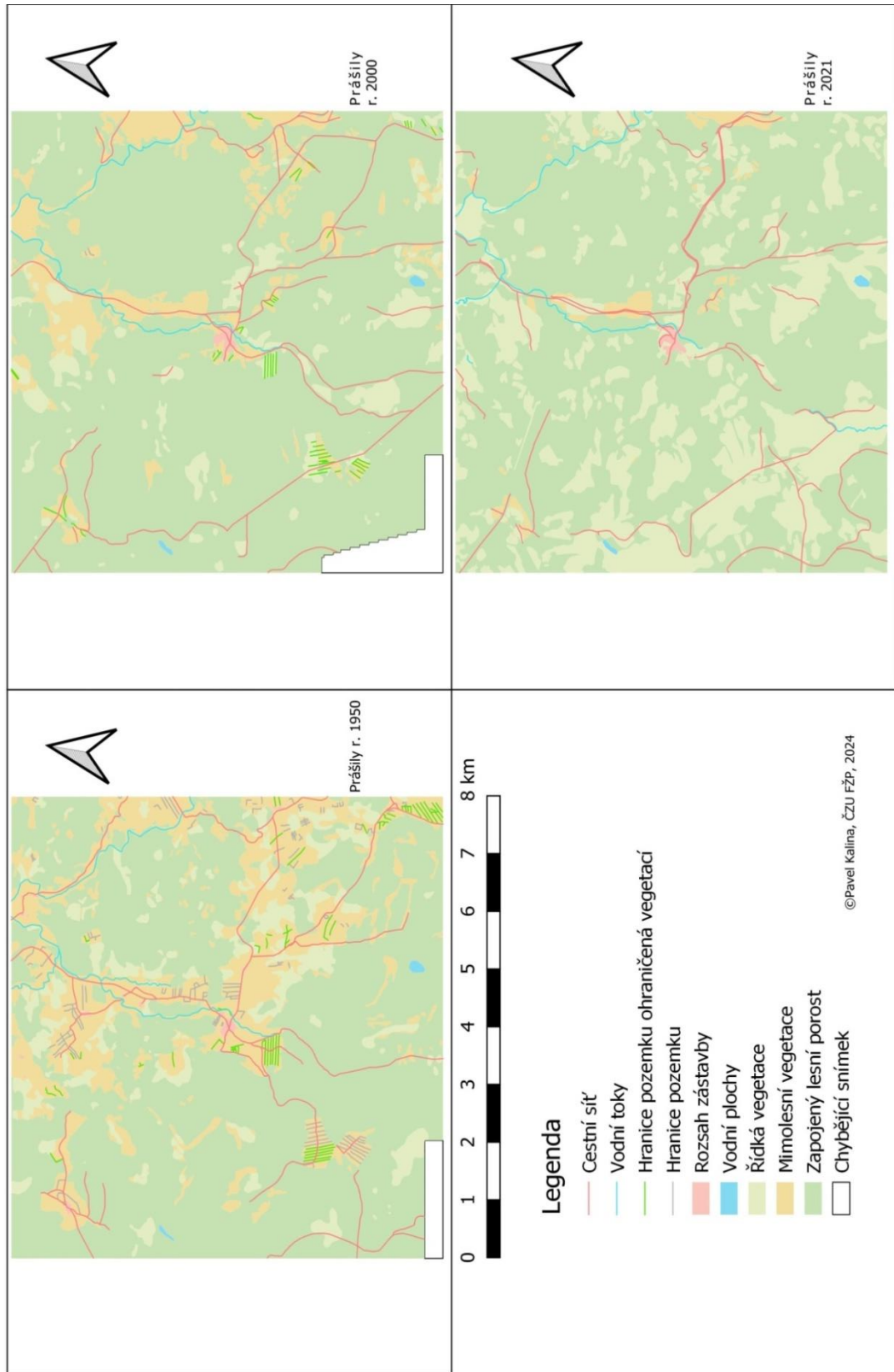
- Vodní toky (#36E4F2)

Vodní toky jsou definovány jako řeky nebo potoky.

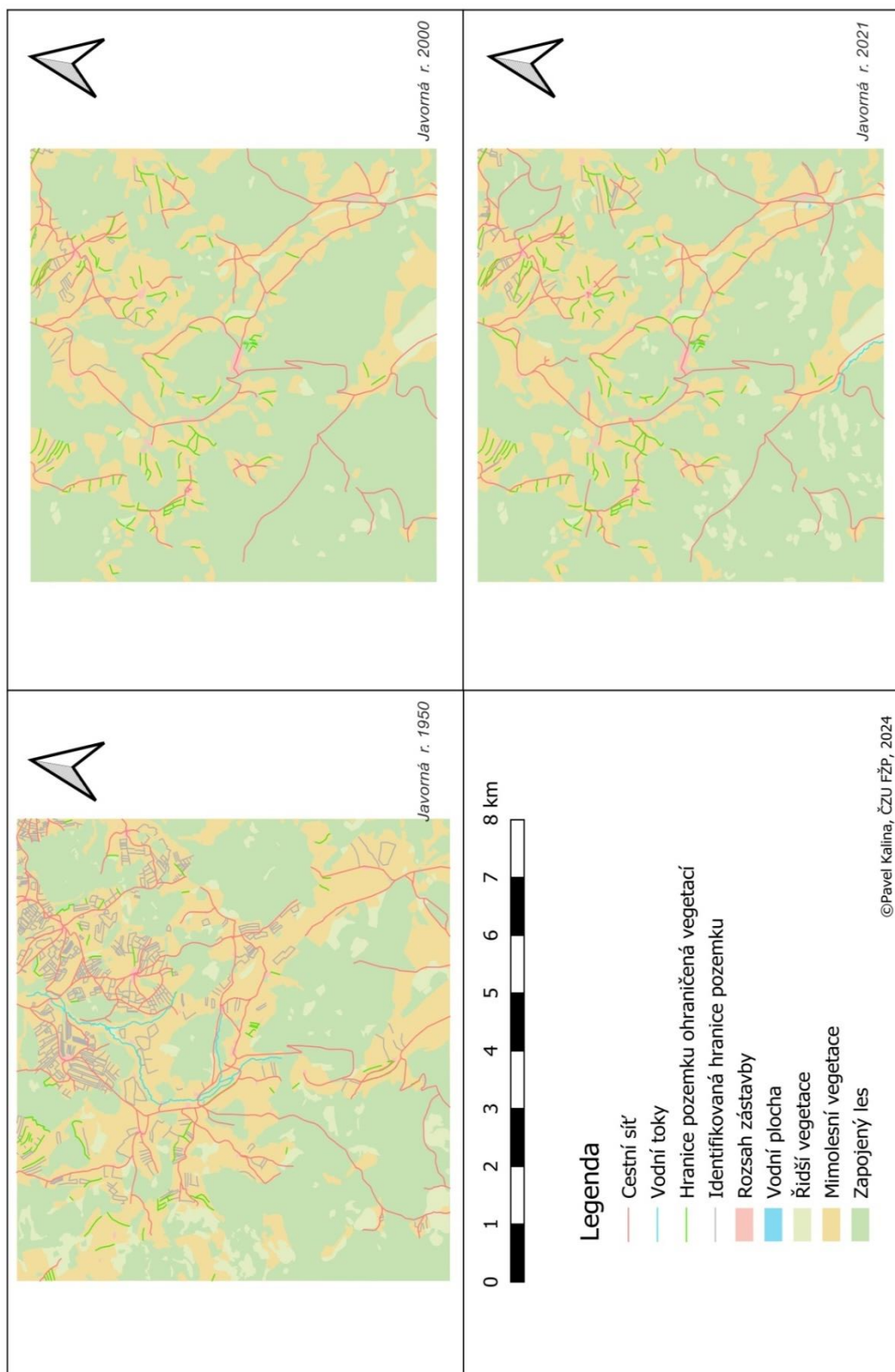
Po vytvoření vektorizované podoby rastrových dat byly každé vrstvě a každému polygonu/linii přiřazeny hodnoty do atributové tabulky, ve které byl proveden výpočet geometrie. Sloupec pro výpočet byl pojmenován „Délka“ a vlastnost sloupce byla nastavena jako „Délka“, ta byla vyjádřena v metrech. Souřadnicový systém byl zachován ve formátu S-JTSK. Tento postup byl následně aplikován na všechny vrstvy s linií geometrií. Pro hodnoty atributové tabulky vrstev polygonu byl postup obdobný. Sloupec byl pojmenován „Rozloha“, vlastnost sloupce byla nastavena jako „Plocha“, která byla vyjádřena v čtverečních metrech.

Následoval export tabulky z vrstvy do formátu .csv, kde byla následně data dále upravena. Během této úpravy jsme se zaměřili na sumarizaci dat, která byla nezbytná pro ucelený pohled na jednotlivé polygony a linie. Data byla následně sjednocena do dvou tabulek, přičemž každá z těchto tabulek reprezentuje specifický typ dat – jedna tabulka obsahuje linií data a druhá polygonová. Z těchto dat byly následně vytvořeny grafy, kdy na osu X bylo vyneseno časové období a na osu Y byla vynesena hodnota (délka/plocha). Tímto způsobem byly vytvořeny všechny linií grafy.

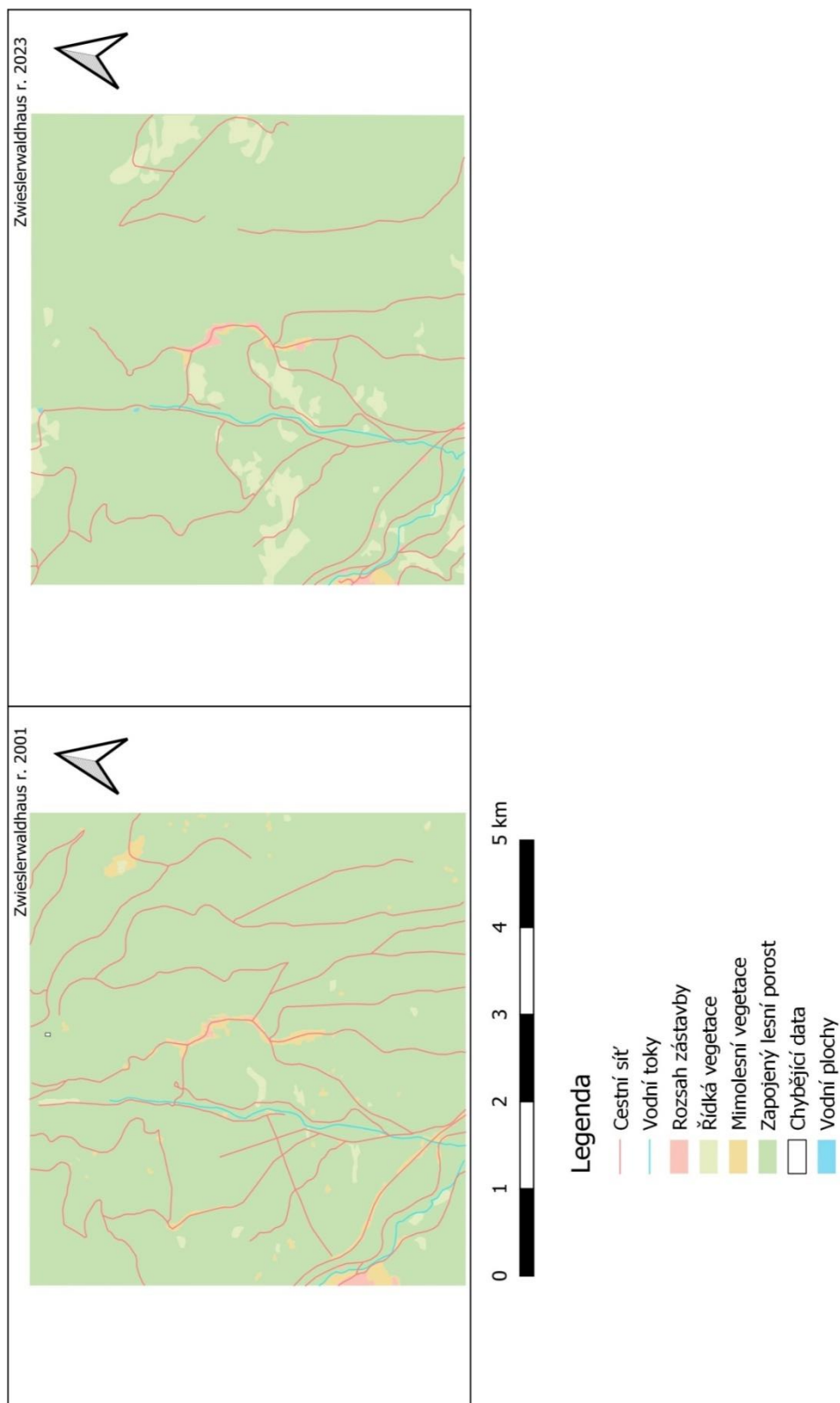
7. Výsledky

Obr. 7: Oblast Prášil (Pavel Kalina, 2023)

Obr. 8: Oblast Javorná na Šumavě (Pavel Kalina, 2023)

©Pavel Kalina, ČZU FŽP, 2024

Obr. 9: Oblast Zwieslerwaldhaus (Pavel Kalina, 2023)

Oblast Prášíly

Na Obr. 7: Oblast Prášíly lze porovnat 3 vektorizované snímky za každé období. Dle vizuálního porovnání je vidět rapidní ztráta mimolesní vegetace. Kromě úbytku vegetace lze pozorovat markantní změnu ze zapojeného lesního porostu, který na druhém snímku vzrostl a poté se přeměnil na řídkou vegetaci. Další důležitá změna byla zaznamenána v zániku sídel. Vizuálně se nejedná o výraznou změnu, avšak změna je viditelná na grafech dále. Mezi liniovými prvky lze sledovat zánik hranic pozemků a hranic pozemků ohraničených vegetací, které charakterizovaly úsekové a lánové plužiny.

Oblast Javorná na Šumavě

Dle Obr. 8: Oblast Javorná na Šumavě porovnááme 3 vektorizované snímky za každé období. Dle vizuálního porovnání je vidět výrazný pokles mimolesní vegetace a lehký pokles řídkší vegetace. Znatelnému úbytku však čelí liniové prvky v podobě hranic pozemků. Výrazný nárůst však byl zaznamenán u jevu zapojeného lesního porostu.

Oblast Zwieslerwaldhaus

Dle Obr. 9: Oblast Zwieslerwaldhaus porovnááme pouze 2 vektorizované snímky, neboť pro období po druhé světové válce nejsou snímky volně dostupné. Při vizuálním porovnání je vidět lehký nárůst rozsahu zástavby, mimolesní vegetace a řídkého porostu. Mezi liniovými prvky je významný pokles cestních sítí, oproti české straně úplně chybí hranice pozemků a hranice pozemků ohraničených vegetací.

	1950	2000	2021
Mimolesní vegetace	1502,34	681,8	149,62
Řidší vegetace	503,38	404,82	1771,23
Rozsah zástavby	20,18	13,09	15,69
Vodní plochy	6,52	6,47	6,73
Zapojený lesní porost	4269,45	5183,33	4502,71
Chybějící snímek	69,5	170,33	0

Tab. 5: Vývoj ploch v oblasti Prášíly (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Cestní síť	51020	57294	57567
Hranice pozemku ohraničená vegetací	15162	9939	0
Hranice pozemku	23658	245	0
Vodní tok	14585	12154	14543

Tab. 6: Vývoj linií v oblasti Prášíly (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Mimolesní vegetace	2811,1	1823,14	1834,88
Řidší vegetace	416,25	152,9	312,73
Rozsah zástavby	36,15	34,92	43,37
Vodní plochy	0,32	0	0,53
Zapojený lesní porost	3190,93	4389,16	4209,61

Tab. 7: Vývoj ploch v oblasti Javorná na Šumavě (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Cestní síť	89297	64112	75811
Hranice pozemku ohraničená vegetací	17465	10055	12920
Hranice pozemku	130770	24853	28791
Vodní tok	11041	0	1802

Tab. 8: Vývoj linií v oblasti Javorná na Šumavě (Pavel Kalina, 2023)

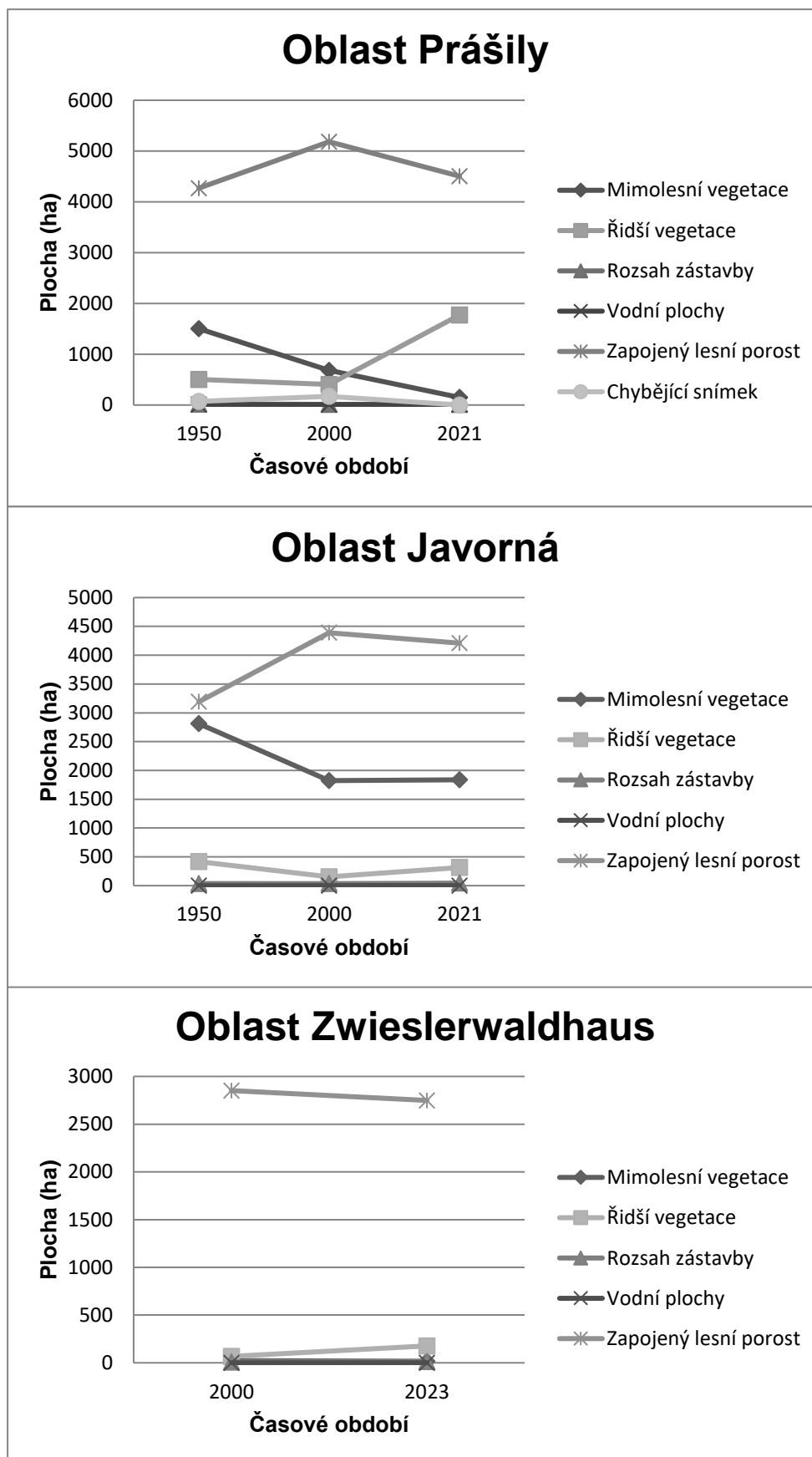
	2000	2023
Mimolesní vegetace	22,81	15,89
Řidší vegetace	67,14	177,07
Rozsah zástavby	8,42	14,45
Vodní plochy	0,32	0,58
Zapojený lesní porost	2851,82	2748,28

Tab. 9: Vývoj ploch v oblasti Zwieslerwaldhaus (Pavel Kalina, 2023)

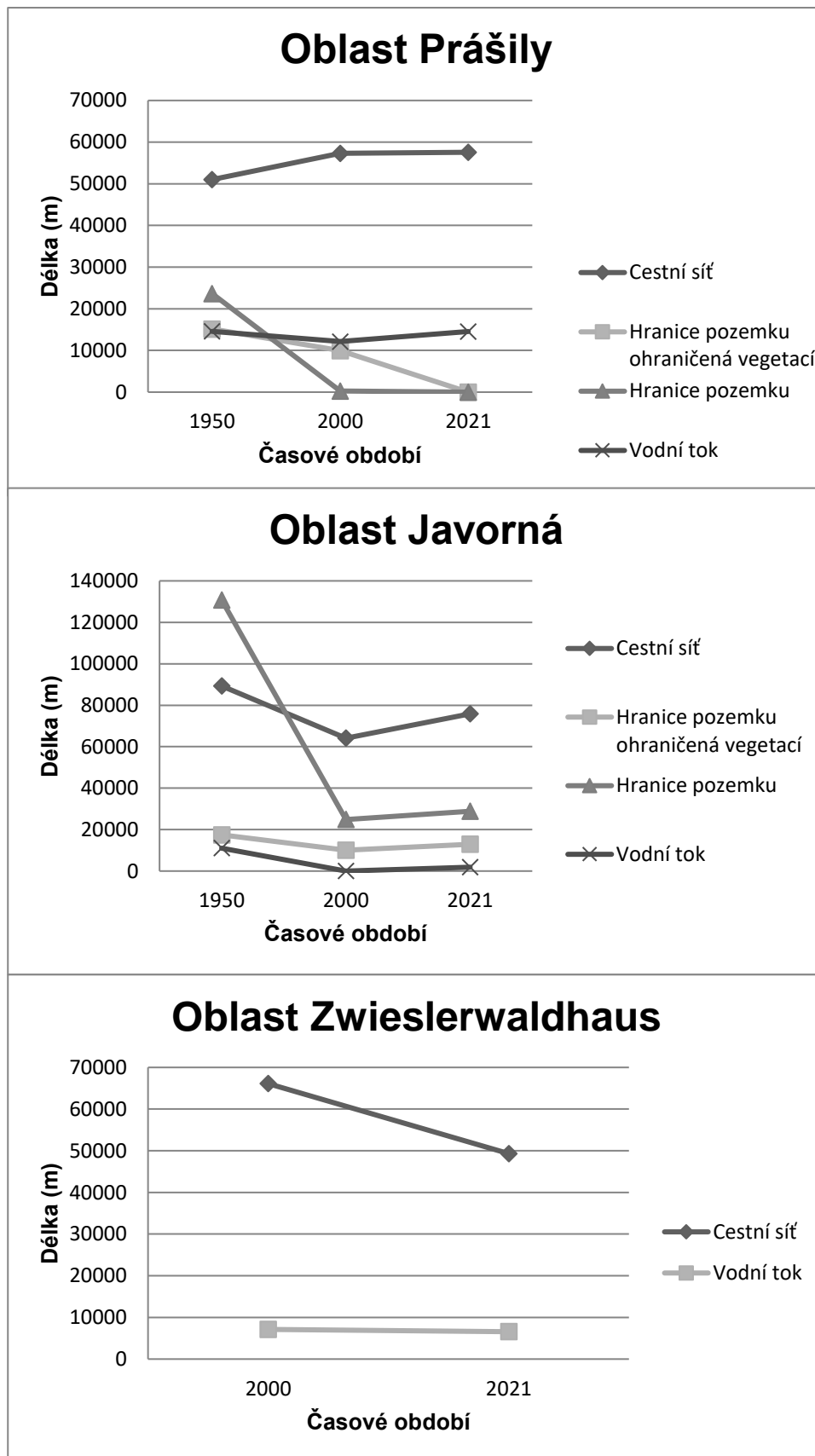
	2000	2023
Cestní síť	66102	49318
Vodní tok	7124	6570

Tab. 10: Vývoj linií v oblasti Zwieslerwaldhaus (Pavel Kalina, 2023)

Výše uvedené tabulky slouží jako zdroje dat grafů obsaženým v obrázcích 10 a 11. Každá tabulka obsahuje datovou sadu pro vektorizovaný snímek a vymezenou plochu nebo linii. Jedná-li se o plošné znázornění, jsou hodnoty uváděny v [ha], jedná-li se o liniové prvky, hodnoty jsou uváděny v [m]. Tabulky byly dále převedeny do procentuálního zastoupení, kde se vychází z počátečního stavu 100 % pro rok 1950 a změna krajiny je sledována v těchto dvou obdobích viz Tab. 11 — Tab. 16.

Obr. 10: Souhrnné plošné změny krajinného pokryvu (Pavel Kalina,

Obr. 11: Souhrnné liniové změny krajinného pokryvu (Pavel Kalina, 2023)

Oblast Prášíly

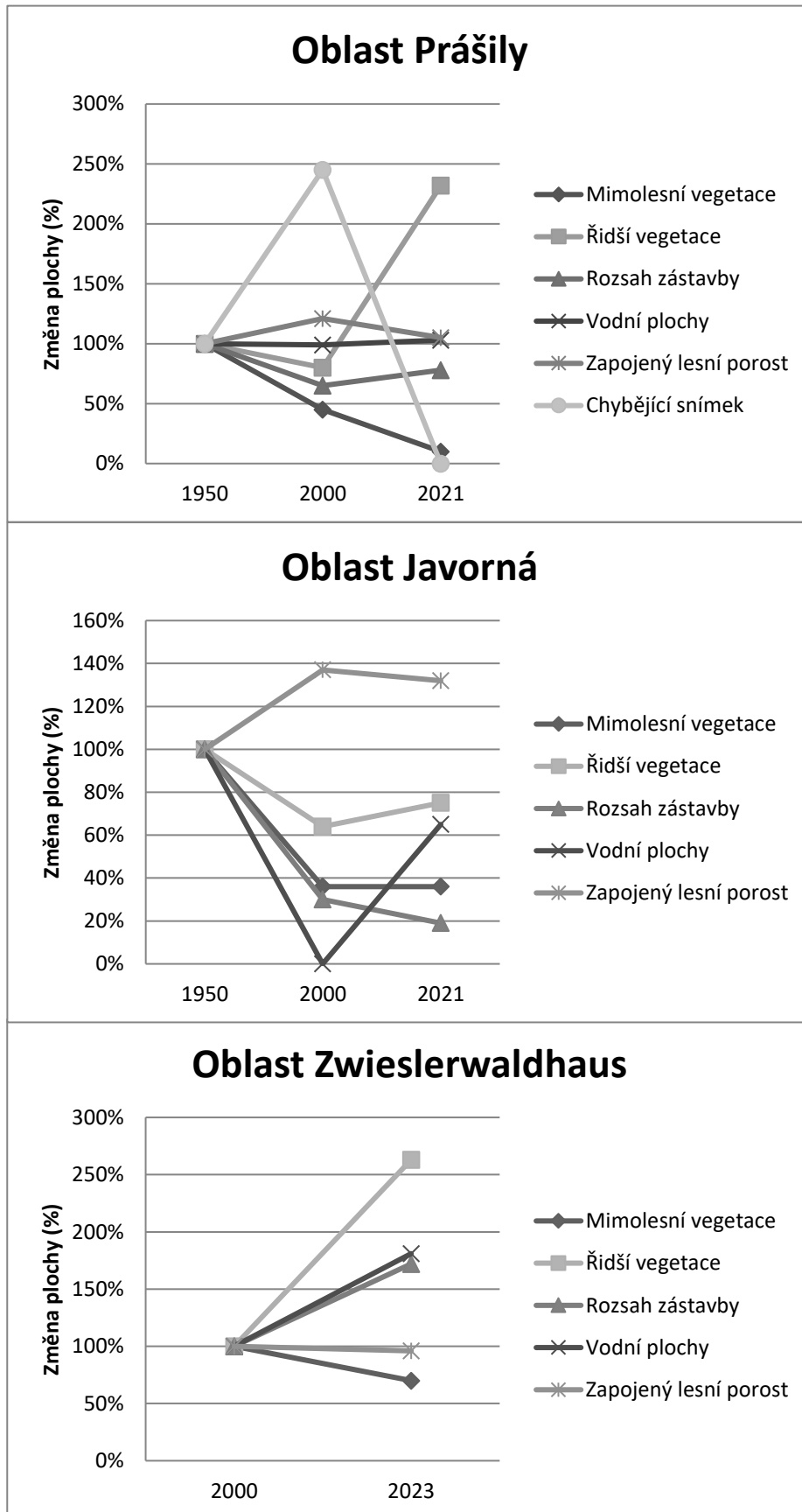
Pro oblast Prášíly je z Obr. 10 patrný rapidní pokles mimolesní vegetace mezi lety 1950 a 2021. Prvek vodní plochy se drží na stejných hodnotách, na rozdíl od řídkší vegetace, u které byl zaznamenán poměrně značný nárůst. Na Obr. 11 lze sledovat změny v liniových jevech, kdy je vidět zánik hranic pozemků a velmi významný pokles hranic pozemku ohraničených vegetací. Oproti tomu cestní síť lehce vzrostla.

Oblast Javorná

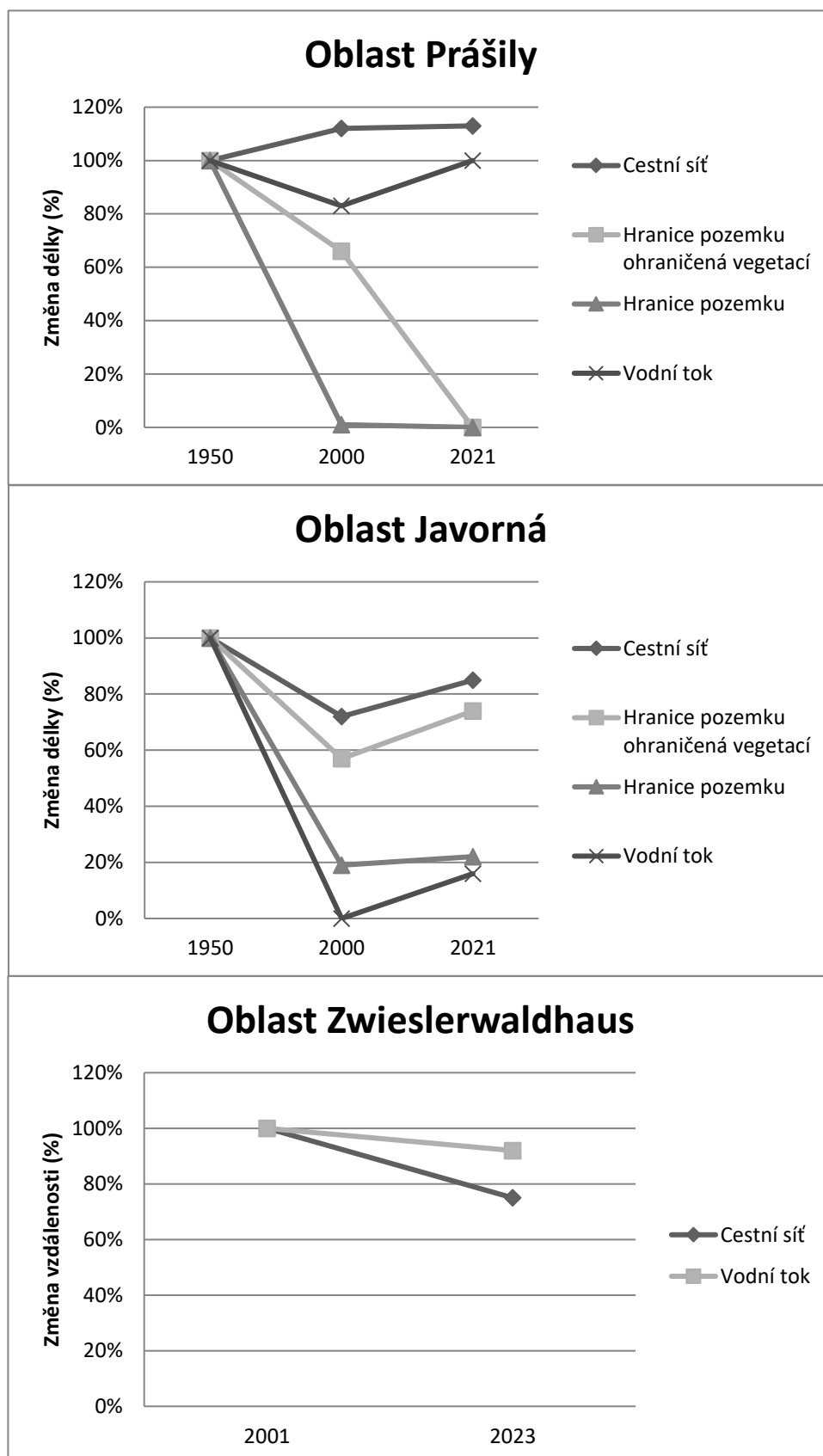
Pro oblast Javorná je z Obr. 10 jasně viditelný nárůst jevu lesního porostu a pokles mimolesní vegetace. Ostatní plochy se drží na podobných hodnotách. Oproti tomu na Obr. 11 lze vidět, stejně jako v oblasti Prášil, významný pokles hranic pozemků a lehký pokles hranic pozemků ohraničených vegetací. Oproti tomu cestní síť zaznamenala lehký pokles a následně lehký nárůst.

Oblast Zwieslerwaldhaus

V oblasti Zwieslerwaldhaus lze pozorovat nevýrazné změny. Za obě období je změna minimální, což lze pozorovat na Obr. 10. Je vidět nepatrný pokles zapojeného lesního porostu a nárůst řídkší vegetace. Oproti tomu na Obr. 11 lze pozorovat změnu v podobě poklesu liniového jevu cestní sítě, které začalo ubývat. Z grafů pro Zwieslerwaldhaus je více než patrné, že tyto grafy nedisponují tolika prvky, jako grafy pro oblasti v ČR.

Obr. 12: Souhrnné plošné změny krajinného pokryvu (Pavel Kalina, 2023)

Obr. 13: Souhrnné liniové změny krajinného pokryvu (Pavel Kalina, 2023)

Oblast Prášíly

Grafy pro Prášíly na Obr. 12 a 13 vychází ze stejných hodnot, které byly využity pro Obr. 10 a 11, nicméně s tím rozdílem, že data byla převedena na procenta (kdy se vychází z období 1950 jako 100 %). Na grafu pro Prášíly se lépe demonstrují změny, které mezi těmito léty nastaly. Prvkem, který reprezentuje chybějící snímek, se nebudeme zabývat. Prvním ukazatelem změny je mizející mimolesní vegetace, která oproti roku 1950 klesla téměř na 10 % původní rozlohy. Oproti tomu řídkší vegetace vzrostla na 232 % své původní rozlohy a zapojený lesní porost na 105 % své původní rozlohy. U liniových prvků je vidět zánik hranic pozemků a hranic pozemků ohraničených vegetací. Jak již bylo prezentováno z předešlých grafů, cestní síť stoupla na 113 %.

Oblast Javorná

V oblasti Javorná sledujeme u všech jevů viditelný pokles. Nejvýznamnější pokles však zaznamenala zástavba, která od roku 1950 klesla na 19 %. Výrazný pokles zaznamenala i mimolesní vegetace, která klesla na 36 %. Ostatní jevy zaznamenaly k roku 2000 pokles, avšak v současné době se lehce začaly vracet k hodnotám připomínajícím původní stav. Graf zobrazující liniové prvky má trend spíše klesající. Velký pokles je viditelný u hranic pozemků a vodních toků. Hranice pozemků se snížily na 22 % oproti roku 1950 a vodní toky na 16 %. Nejmenší pokles zaznamenala cestní síť, která zaujímá 85 %. Nárůst byl zaznamenán hlavně u zapojeného lesního porostu, který stoupl na hodnotu 137 % a posléze na 131 % původních hodnot.

Oblast Zwieslerwaldhaus

Oblast Zwieslerwaldhaus zaznamenala spíše nárůst většiny zkoumaných jevů. Největší nárůst jsme zaznamenali u jevu řidší vegetace, která vzrostla na 263 % a vodní plochy, které vzrostly na 181 %. Rozsah zástavby se také oproti roku 2000 změnil. Zástavba zaznamenala nárůst na 172 %. Pokles však byl zaznamenán pouze u mimolesní vegetace, která dosahuje 70 %. Zapojený lesní porost zůstává takřka na stejných hodnotách, tj. 96 %. Jak již bylo zmíněno u předešlých grafů, oproti ČR zde chybí řada liniových prvků, které by reprezentovaly pozemky. U těch liniových prvků, které byly identifikovány, nezaznamenáváme tak výrazné změny. Cestní síť mírně klesla na 75 % a vodní toky zůstaly takřka nezměněné, tj. 92 %.

	1950	2000	2021
Mimolesní vegetace	100 %	45 %	10 %
Řidší vegetace	100 %	80 %	232 %
Rozsah zástavby	100 %	65 %	78 %
Vodní plochy	100 %	99 %	103 %
Zapojený lesní porost	100 %	121 %	105 %
Chybějící snímek	100 %	245 %	0 %

Tab. 11: Procentuální změna ploch v oblasti Prášil (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Cestní síť	100 %	112 %	113 %
Hranice pozemku ohraničená vegetací	100 %	66 %	0 %
Hranice pozemku	100 %	1 %	0 %
Vodní tok	100 %	83 %	100 %

Tab. 12: Procentuální změna linií v oblasti Prášil (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Mimolesní vegetace	100 %	36 %	36 %
Řidší vegetace	100 %	64 %	75 %
Rozsah zástavby	100 %	30 %	19 %
Vodní plochy	100 %	0 %	65 %
Zapojený lesní porost	100 %	137 %	132 %

Tab. 13: Procentuální změna ploch v oblasti Javorná (Pavel Kalina, 2023)

	1950	2000	2021
Cestní síť	100 %	72 %	85 %
Hranice pozemku ohraničená vegetací	100 %	57 %	74 %
Hranice pozemku	100 %	19 %	22 %
Vodní tok	100 %	0 %	16 %

Tab. 14: Procentuální změna linií v oblasti Javorná (Pavel Kalina, 2023)

	2000	2023
Mimolesní vegetace	100 %	7 0%
Řidší vegetace	100 %	263 %
Rozsah zástavby	100 %	172 %
Vodní plochy	100 %	181 %
Zapojený lesní porost	100 %	96 %

Tab. 15: Procentuální změna ploch v oblasti Zwieslerwaldhaus (Pavel Kalina, 2023)

	2001	2023
Cestní síť	100 %	75 %
Vodní tok	100 %	92 %

Tab. 16: Procentuální změna linií v oblasti Zwieslerwaldhaus (Pavel Kalina, 2023)

8. Diskuze

V oblasti Prášil jsme zaznamenali významné změny v poklesu mimolesní vegetace a rozsahu zástavby. Oproti tomu hodnoty řídkší vegetace a lesního porostu vzrostly. Je zde viditelný úplný zánik hranic pozemku a hranic pozemku ohraničených vegetací. U cestní sítě sledujeme lehký nárůst. V oblasti Javorná jsme zaznamenali úbytek všech zkoumaných prvků s výjimkou zapojeného lesního porostu, kde naopak pozorujeme nárůst. Významný pokles je zde také viditelný u všech liniiových prvků. U oblasti Zwieslerwaldhaus zaznamenáváme výrazný nárůst ve všech plošně zkoumaných jevech kromě mimolesní vegetace a zapojeného lesního porostu. Mezi krajinnou strukturou lehce ubylo cestní sítě.

Porovnáme-li tyto tři zkoumané oblasti mezi sebou, zjistíme, že v oblasti hraničního pásma (Prášil) jsou změny oproti oblasti německé strany (Zwieslerwaldhaus) znatelné. Tyto změny se týkají především krajinné struktury. Na německé straně výraznou část plochy zabírá lesní porost, úplně chybí hranice pozemků a hranice pozemků ohraničené vegetací. Při porovnání českého vnitrozemí (Javorná) s německou částí (Zwieslerwaldhaus) jsou vidět obdobné změny. Na české straně dochází k úbytku krajinné struktury, úbytku mimolesní vegetace a nárůstu lesní vegetace. Zároveň dochází k mizení zastavěných ploch. Při porovnání vnitrozemské části (Javorná) a hraničního pásma (Prášily) zase zjistíme, že všechny zkoumané aspekty mají podobný vývoj. V obou oblastech dochází k dramatickému úbytku drobné krajinné struktury.

K bližšímu porozumění výše uvedeným jevům je potřeba zjištěná data zasadit do kontextu historických událostí, které měly přímý vliv a dopad na vývoj krajiny v našich zájmových územích.

Celkově bylo asi největším zásahem pro kulturní krajinu vysídlení německého obyvatelstva po ukončení druhé světové války. Z Československa bylo vysídleno německé obyvatelstvo, a to převážně do Německa, částečně do Rakouska (Kleining & Weikert, 2000). Po dokončení odsunu zůstávalo na Šumavě jen několik set obyvatel německé národnosti a kraj začal být nově osidlován Čechy, Slováky a Romy. Většina sídel však byla jen vyrabována, a jelikož okolní přírodní podmínky byly dosti nehostinné, místa byla opět brzy opuštěna (Spurný, 2006). Trend opouštění sídel je patrný na vektorizovaných leteckých snímcích, kde je vidět zánik několika osad, jako je například Hůrka, Dolní Ždánidla nebo Horní Ždánidla. S tím souvisí i zánik plužin. Tento pokles je viditelný jak v grafech, tak v mapových výstupech (viz prvek hranice pozemku ohraničené vegetací). Trend zániku plužin popisují ve svém článku i Sklenička & kol. (2009). Hodnotí dynamiku vývoje v průběhu druhé poloviny 20. století, kdy se délka plužin v Plzeňském kraji snížila o 71 %. Tyto úbytky jsou přisuzovány dvěma jevům – extenzifikaci zemědělské půdy (kdy se půda opouští a dochází tak k samovolné sukcesi) a intenzifikaci zemědělské půdy (kdy je naopak plužin ubíráno za účelem využívání jako orné půdy) (Sklenička & kol., 2009).

Navazujícím faktorem pro tyto jevy je zánik hranic pozemků, který je důsledkem velmi „zdařilé“ kolektivizace. Toto znárodnování půdy, které se konalo od roku 1948, bylo již páté v pořadí. Platilo zde pravidlo, že *„půda patří těm, kdož na ní pracují“*. Dělo se tak v důsledku nastupujícího komunistického režimu, který uplatňoval především zakládání Jednotných zemědělských družstev (JZD), (Kořátko, 1949). Po roce 1949 se pozemkové úpravy stávaly nástrojem prosazování zemědělské politiky. Vzorem se stala „kolektivizace“ sovětského zemědělství ve třicátých letech dvacátého století (Slepička, 1989). Švehla & Vaňousek (1995)

popisují ve své práci Pozemkové úpravy tři typické fáze – fáze přípravná, konsolidační a fáze komplexního přetváření. Tyto tři fáze byly dále doplněny čtvrtou vynucenou fází, tzv. korekční, jež měla zmírnit negativní a mnohdy až katastrofické dopady realizovaných zásahů do krajiny (Švehla & Vaňousek, 1995). Tyto tři fáze zároveň zajistily souběžný proces zesílení mocenského tlaku na úplné zrušení soukromého vlastnictví. Toto zpochybnění soukromého vlastnictví půdy nás zbavilo osobní odpovědnosti za její stav a podobu. Krajina v socialistickém vlastnictví se tedy stala majetkem všech a nikoho (Hájek, 2008). Vliv kolektivizace je vidět na snímcích a grafech v podobě jevu hranice parcel, která začala rapidně mizet. V oblasti Prášil zmizela úplně, tj. pokles na 0 %, v Javorné klesla na 19 %. Hranice ohraničené vegetací klesla v Prášilech taktéž na 0 %, v Javorné na 57 %.

Kromě konfiskace majetku však komunistický režim zavedl nucené vystěhování sedláků z jejich usedlostí v padesátých letech 20. století. Výsledkem tohoto nuceného vystěhování byla likvidace selského stavu jako celku. Celkový počet nucených vystěhování není doposud znám (Blažek, 2013). Tyto události doprovázely už tak silný tlak na pohraniční oblasti, kde opuštěné osady již chátraly vlivem výše zmíněných okolností. V oblasti Prášil také došlo ke vzniku Vojenského výcvikového prostoru Dobrá Voda. V oblasti se tedy nejen vyskytovalo hraniční pásmo, vstup do Prášil byl také omezen i z důvodu vzniku vojenského výcvikového prostoru (Minařík, 2020). Oblast Prášil tak dostala nový krajinný charakter a úplně se změnil její význam. Domy byly převážně využívány jako cíle k cvičným střelbám, jak např. dokládá odstřel kostela v Prášilech (Otčenášek, 2019) viz obr. 14.

Obr. 14: Srovnávací snímek kostela v Prášílech, snímek 1: historická fotografie kostela (zdroj: sumavanet.cz), snímek 2: současná podoba pozůstatků kostela (zdroj: Pavel Kalina, 2023)

Jako další bychom mohli k porovnání uvést snímek intravilánu v Javorné, který ale neprošel tak výraznou změnou, jak dokládá obr. 15.

Obr. 15: Intravilán, centrální část Javorné. Pohled na kostel sv. Anny.

Snímek 1: Pohled na kostel z roku 1965 (zdroj: kaplicky.cesty.in), snímek 2:

Podobný pohled na kostel v roce 2023 (zdroj: Pavel Kalina, 2023)

K této změně v centrální části obce nedochází hlavně z důvodu rozvoje rekreace a chalupaření, které začalo kolem roku 1970. V tomto roce se zintenzivnila výstavba oněch rekreačních objektů, jak uvádí ve své práci Kudrlička (1988). Pozorujeme zde tak rozdíl oproti Prášilům, které byly vzhledem ke své poloze silně ovlivněny nejen železnou oponou, ale i již zmíněným vojenským prostorem.

To, že centrální část intravilánu obce Javorná neprošla výraznou změnou, dokládá i pohled na obr. 15, kde je u cesty i nezměněná část obce. Z dlouhodobého pohledu lze pozorovat trend opouštění obce, jak dokládá i pokles z Tab. 13, kdy rozsah zástavby poklesl na 30 % a později na 19 %. Důvodem je opouštění okolní roztroušené zástavby v podobě zemědělských usedlostí. Příčinou onoho zániku zástavby v okolí je již zmíněná kolektivizace a konfiskace majetku (Blažek, 2013). Zánik zastavěného území nejen v oblasti Javorné, ale i v oblasti Prášil můžeme přisuzovat tzv. vylidňování venkova, kdy začalo ubývat obyvatel žijících ve venkovském prostředí, a to z důvodu industrializace, která se šířila napříč českou zemí od počátku 19. století. Z oblastí, které byly méně úrodné, případně z oblastí, které ležely mimo obchodní trasy a mimo výrobní centra, odešla část obyvatel do rychle se rozvíjejících průmyslových částí a měst (Fialová & kol. 1996).

V obou lokalitách – v Prášilech i v Javorné – pozorujeme jak v mapových, tak i v grafických výstupech jev, který poukazuje na zvýšení lesnatosti. V Prášilech sledujeme nárůst na 232 % původní rozlohy a v Javorné se jedná o nárůst na 132 % původní rozlohy. Tento nárůst zalesněných ploch je, jak zmiňuje Kreysa (1947) ve své publikaci, zapříčiněn hlavně rozhodnutím plánu Ministerstva zemědělství vypracovaným v roce 1945, který navrhoval rozsáhlými pozemkovými úpravami vytvořit síť středních hospodářství a zalesnit velmi obtížně obdělávatelné polnosti včetně sídel v nadmořské výšce nad 750 metrů. Kromě toho měly být nepřilíš úrodné

půdy přeměněny na pastviny (Kreysa, 1947). Tento trend je také viditelný na snížení mimolesní vegetace, která v Prášilech klesla na 10 % původní plochy a v Javorné na 36 % původní plochy.

Významný podíl nárůstu v oblasti Prášil byl také zaznamenán u jevu řidší vegetace, který vzrostl na 232 % své původní rozlohy. Příčin tohoto nárůstu je hned několik. Prvním činitelem jsou abiotické faktory v podobě povětrnostních disturbancí. Konkrétně se jedná o vichřici Kyrill, kterou ve své publikaci zmiňuje i Janík (2017). Ta se oblastí prohnala v roce 2007 a způsobila tak významné změny v krajinném pokryvu (Janík, 2017). Dalším vlivem je biotický faktor v podobě lýkožrouta smrkového (*Ips typographus*), který má významný vliv nejen na stav lesů, ale i na těžbu dřeva. Vliv lýkožrouta smrkového na porosty Národního parku Šumava popisuje například Matějka (2011) ve své práci, kdy zmiňuje gradaci lýkožrouta v určitých vlnách. Tato gradace je zapříčiněna hlavně klimatickými podmínkami a výskytem bouřlivých větrů (Matějka, 2018).

Obr. 16: Řidší vegetace v oblasti Prášil (Pavel Kalina 2024)

V oblasti Javorné však zaznamenáváme opačnou tendenci, kdy se řídkší vegetace dlouhodobě pohybuje na 36 % původní rozlohy. Tento jev náleží k trendu zalesňování a lesnímu hospodářství zmíněnému výše, který byl blíže popsán v již zmiňované publikaci od Kreysa (1947) týkající se přeměny zemědělských pozemků na pozemky lesní vyvolané pozemkovými úpravami (Kreysa, 1947).

Některým liniovým prvkům jsme se věnovali již na počátku diskuse, nicméně ty byly zmiňovány především v souvislosti s plochami a pozemkovými úpravami. Dalším souvisejícím, avšak čistě liniovým prvkem, kterým bychom se chtěli podrobněji zabývat, je cestní síť. V oblasti Javorné došlo k poklesu délky této sítě na 85 % původní hodnoty, a to především kvůli ztrátě zástavby a výraznému snížení hranic pozemků a potřebnému přístupu k nim. Tento jev má velmi úzkou souvislost s kolektivizací, kterou zmiňoval Kořátko (1949) v podobě vytváření Jednotných zemědělských družstev (JZD) (Kořátko, 1949). Naopak v oblasti Prášil je v současné době trend opačný. Cestní síť se zde rozšířila na 113 % své původní délky. Hlavní příčinou tohoto jevu je vznik hraničního pásma a vojenského prostoru Dobrá Voda a v neposlední řadě i přeshraniční spolupráce a rozvoj turismu na Šumavě.

V neposlední řadě je potřeba zmínit změny v oblasti Zwieslerwaldhausu. Oblast Zwieslerwaldhausu nepodléhá tak výrazné krajinné změně jako oblasti na českém území. Významnou změnu zde sledujeme pouze v nárůstu řídkší vegetace na 263 % původní rozlohy, která byla zapříčiněna stejným abiotickým činitelem jako na české straně, tedy vichřicí Kyrill, kterou ve své práci zmiňuje i Kolejka & kol. (2010). S trendem nárůstu řídkší vegetace souvisí pokles mimolesní vegetace na 70 % původní rozlohy. Je patrné, že se Národní park Bavorský les snaží udržet plochy spíše lesnaté. Naznačuje tak i výzkum Ewalda & kol. (2011), který mapuje dynamiku vegetace Národního parku Bavorský les (Edwald & kol. 2011).

9. Závěr

Cílem diplomové práce bylo zdokumentovat a popsat historický vývoj krajiny v oblastech Prášíly, Javorná na Šumavě a Zwieslerwaldhaus, a to od období po druhé světové válce až po současnost. Záměrem byla analýza rozdílu dynamického vývoje kulturní krajiny mezi německou stranou, českou stranou bývalého hraničního pásma a vnitrozemím české strany.

Řada historických událostí a souvislostí měla významný vliv na vývoj a změny kulturní krajiny našich zájmových území. Příkladem může být vysídlení německy mluvícího obyvatelstva z pohraničních oblastí po druhé světové válce, které mělo zásadní vliv na strukturu a osídlení těchto krajin. Důsledky této události můžeme sledovat především v poklesu počtu obyvatel, výrazně se také projevíly v počtech opuštěných sídel a změně vlastnických vztahů k půdě.

Dalším velmi podstatným obdobím v historii, které mělo v našem regionu zásadní vliv na vývoj krajiny, byla kolektivizace půdy. Kolektivizace jako politický přístup k vlastnickým vztahům nejenže zásadně změnil charakter krajiny, ale měl vliv i na místní obyvatelstvo, kdy byla spousta zemědělců nucena v 50. letech opustit svá hospodářství a domovy, což mělo za následek likvidaci selského stavu. Venkovské oblasti tak byly výrazně negativně ovlivněny. Tyto oblasti kvůli změnám čelily například nedostatečně promyšlenému odvodnění, nebo scelování půdy, která měla za následek horší obhospodařování půdy. Kromě toho byly vystaveny nepříznivým povětrnostním vlivům, což mělo za následek nejen ztrátu biologické rozmanitosti, ale byla tím poškozena charakteristická atmosféra, neboli *genia loci* mnoha oblastí. Kromě těchto změn ovlivnilo vývoj Prášil i vzniklé hraniční pásmo, které oblast mnohem více izolovalo. Úplnou izolaci později zajistil vzniklý vojenský újezd, který

zamezil jakémukoliv dalšímu možnému rozvoji této oblasti. Javorná se oproti Prášilům kolem roku 1970 stala rekreační a chalupářskou oblastí.

Změny týkající se vegetačního pokryvu jsou z analýzy dat velmi zřetelné primárně v nárůstu lesnatosti v obou oblastech, ta je zapříčiněná opět politickou angažovaností v zalesňování oblastí vyšších poloh. Vývoj řídké vegetace je v oblastech velmi rozdílný. Javorná byla více zalesňována, zatímco Prášily a Zwieslerwaldhaus čelily nepříznivým přírodním podmínkám v podobě napadení lesních porostů kůrovcem a velmi silným větrům v podobě orkánu Kyrill.

Velmi podstatné je také zmínit rozdíly ve vývoji kulturní krajiny mezi německou a českou stranou našich zájmových území. Sledujeme podstatné rozdíly, které jsou právě odrazem historických událostí souvisejících mimo jiné také s rozdílným politickým režimem. Pro českou stranu byl velmi významným faktorem poválečný odsun německy mluvícího obyvatelstva, který měl za následek již zmíněný pokles osídlení a opouštění sídel. Kromě odsunu německých obyvatel je velmi důležitým aspektem také kolektivizace půdy a konfiskace majetku během komunistické éry. Oproti tomu na německé straně byla krajina po celou dobu stabilnější a nečelila tolika zásadním změnám. Rozvoj na německé straně byl primárně ovlivněn přírodními podmínkami a rekreačním využitím. Velmi podstatnou roli ve vývoji hrál i vznik Národního parku Bavorský les, který byl vyhlášen v roce 1970. Zde vidíme další rozdíl oproti české straně, kde intenzivní ochrana přírodních podmínek a regulace výstavby probíhala až od roku 1991, tedy o 21 let později. Tyto zmíněné rozdílné principy vývoje krajiny na obou stranách hranice poukazují na to, jak moc historické a politické události formují krajinu a společnost, a to i v dlouhodobém horizontu.

Během zpracování dat a provedení analýzy nelze vyloučit vznik možných chyb či nepřesností, rád bych zde tedy zmínil možné limity předkládané práce. Do analýzy nebyl zapojen prvek vodních toků, a to z důvodu překryvu vegetace, což by mohlo vést k nepřesnému mapování vodních toků. Je vhodné zmínit i další problematický aspekt, kterým jsou chybějící části snímků v oblasti Prášil. Nejednalo se však o velké snímky, jejichž nepřítomnost by zásadně narušila a ovlivnila výsledky práce. Dalším nedostatkem je absence snímku za poválečné období v německé části, je tak omezena schopnost sledovat vliv poválečných událostí na krajinu v této době.

Tato diplomová práce byla vypracovaná jako případová studie, může mít různé využití a přínosy. Poskytuje komplexní pohled na vývoj krajiny a její historie ve zkoumaných oblastech. Zjištěné výsledky mohou sloužit jako podklad a impulz pro směr dalšího výzkumu, který se historickým vývojem bude zabývat více do hloubky a bude využívat veškeré dostupné mapové zdroje, jako jsou například císařské otisky nebo mapy stabilního katastru. Výsledky dále mohou být použity při vypracování nového plánu péče nebo vymezení nového krajinného rázu. Mohou být rovněž využity pro rozvoj turismu a informovanosti o regionu. Zároveň může být studie impulzem k posílení přeshraniční spolupráce, jelikož jsou pracovníci Národního parku Bavorský les velmi vstřícní a spolupráci otevření.

10. Citovaná literatura

Knihy

Anděra M. & Cimrhanzl T., 2003: Šumava: příroda, historie, život. Baset, Praha. ISBN:80-7340-021-9.

Beneš Z. & kol., 2002: Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948. Gallery. ISBN: 80-86010-60-0.

Blažek P., 2013: Počty nuceně vystěhovaných selských rodin v Československu 1948—1960. Ústav pro studium totalitních režimů, Kolektivizace v Československu, stránky 230-235. ISBN: 978-80-87211-96-0.

Boudová D., 2003: Šumava - Železnorudsko. Kartografie, Praha. Moravská zemská knihovna v Brně - Signatura: 2-1118.508. ISBN: 80-7011-736-2.

Čapka F., Slezák L. & Vaculík J. 2005: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Akademické nakladatelství CERM. ISBN: 80-7204-419-2.

Dejmal I., Baše M. & Feřtek T., 2006: Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa - Zdeněk Procházka. ISBN: 80-86125-75-2.

Demek J., Mackovčín P. & kolektiv autorů. 2006: Hory a nížiny - zeměpisný lexikon ČR. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, Praha. str. 582. ISBN: 978-80-86064-99-9.

Fialová L. & kol., 1996: Dějiny obyvatelstva českých zemí. Mladá fronta, Praha. ISBN: 80-204-0283-7.

Hájek P., 2008: Jde pevně kupředu naše zem, Krajina českých zemí v období socialismu 1948—1989. Malá Skála, Praha. ISBN: 978-80-86776-07-1.

Chytrý M. & kol., 2010: Katalog biotopů České republiky. Agentura ochrany přírody a krajiny, Praha. ISBN: 978-80-87457-03-0.

Man M., 2019: Železná opona v Česko-Bavorském příhraničním regionu, České Budějovice. ISBN: 978-80-7394-754-5

Jílek T. & Jílková A., 2006: Železná opona / Československá státní hranice od Jáchymova po Bratislavu 1948 - 1989. Baset. ISBN: 80-7340-080-4.

Karpaš R. & Martan M., 2003: Album starých pohlednic - Šumava. Nakladatelství RK, Liberec. str. 57. Moravská zemská knihovna v Brně - Signatura: 2-1123.835. ISBN: 80-903-033-3-1.

Kleining G. & Weikert J., 2000: Sudetští Němci. [překl.] Ludmila Čajanová. Open Education & Sciences , Opava. ISBN: 80-901974-5-0.

Koťátko J., 1949: Pozemková reforma v Československu. Ministerstvo informací a osvěty, Praha. Národní knihovna České republiky - Signatura: 54 H 410111.

Kovařík D., 2006: Proměny českého pohraničí v letech 1958-1960: demoliční akce v českém pohraničí se zřetelem k vývoji od roku 1945. Prius, Brno. ISBN: 80-7285-078-4.

Kreysa M., 1947: České pohraničí. Tiskové oddělení osidlovacího úřadu a Fond národní obnovy, Praha. Národní knihovna České republiky - Signatura: 54 H 420421.

Kučera J., 1992: Odsun nebo vyhnání?. H+H. ISBN: 80-85467-32-1.

Kudrlička V., 1987: Javorná... zapomenutý kout Šumavy. Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, Praha. Muzeum Plzeň.

Kudrlička V., 1988: 40 let socialistické výstavby Javorné, okres Klatovy. Západočeské muzeum v Plzni, Plzeň.

Man M., 2019: Železná opona v Česko-bavorském příhraničním regionu. České Budějovice, Historie jako prostor k setkávání v Česko-Bavorském příhraničí, stránky 101-104. ISBN: 978-80-7394-754-5.

Mašková T., & Ripka V., 2015: Železná opona v Československu. Ústav pro studium totalitních režimů, Sociologický ústav AV ČR. ISBN: 978-80-7330-282-5.

Mikšíček P., 2006: Zmizelé Sudety. Nakladatelství Českého lesa - Zdeněk Procházka, Domažlice. ISBN: 978-80-86125-73-2.

Perlín R., & Bičík I., 2010: Lokální rozvoj na Šumavě: závěrečná publikace shrnující výsledky projektu Analýza vývoje Národního parku Šumava za období uplynulých 15 let. Správa NP a CHKO Šumava, Vimperk 2010. Sv. seš. 4. ISBN 978-80-87257-06-7.

Podlaha R., 2016: 583 portrétů zmařené Šumavy. R.P.

Quitt E., 1971: Klimatické oblasti Československa. Geografický ústav ČSAV, Brno.

Rychlík J., 2020: Československo v období socialismu 1945-1989. Vyšehrad. ISBN: 978-80-7601-334-6.

Semotanová E., 1998: Historická geografie českých zemí. Historický ústav, Praha. str. 79. Národní knihovna České republiky - Signatura: I 371257. ISBN: 80-85268-73-6.

Sklenička P., 2003: Základy krajinného plánování. Naděžda Skleničková, Praha. ISBN: 80-90-3206-1-9.

Slepička A., 1989: Venkov našeho věku. Svoboda, Praha. Národní knihovna České republiky - Signatura: I 308209. ISBN: 80-205-0019-7.

Spurný M., 2006: Sudetské osudy. Nakladatelství Českého lesa - Zdeněk Procházka, Domažlice. IBSN: 80-86125-74-2.

Srb V., 2004: Tisíc let obyvatelstva českých zemí. Praha. ISBN: 80-246-0712-3.

Staněk T., 1992: Vysídlení Němců z Československa: Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918 - 1948). Amosium Servis. ISBN: 80-85498-04-9.

Šarochová G., 2006: České země v Evropských dějinách. Díl první do roku 1492. Paseka, Praha. stránky 69-73. Sv. I. ISBN: 80-7185-791-2.

Šmída Z., 2019: Tajemství šumavské hranice. Starý most s. r. o., Plzeň. ISBN: 978-80-7640-004-07.

Švehla F., & Vaňous M., 1995. Pozemkové úpravy. Vydavatelství ČVUT, Praha. Národní knihovna České republiky - Signatura: 54 D 123422. ISBN: 80-01-01277-8.

Technické muzeum v Brně, 2019: Železná opona 1948—1989. Technické muzeum v Brně, Technické muzeum v Brně, stránky 30-36. ISBN: 978-80-87896-69-3.

Vondruška V. & Vondrušková A., 2014: Vesnice - Průvodce českou historií. Vyšehrad, Praha. ISBN: 978-80-7429-362-7.

Vondruška V., 2014: Život staré Šumavy. Vyšehrad, spol. s. r. o., Praha. ISBN 978-80-7429-219-4.

Články

Bičík I., Jeleček L., & Štěpánek V., 2001: Land-use changes and their social driving forces in Czechia. *Land Use Policy*, stránky 65-73.

Bobek, H., & Schmithüsen, J. (1949). Die Landschaft im logischen System der Geographie. *Erdkunde*, 3(2/3), 112–120. <http://www.jstor.org/stable/25635481>

Boháč J., 2004: Biodiverzita a udržitelný rozvoj Šumavy. Ústav ekologie krajiny AV ČR, stránky 1-18.

Čáni J. & Militká L., 2016: Zaniklé novověké sklárny z pohledu aktivní archeologické památkové péče na příkladech lokality z prostoru Národního parku Šumava. *Zprávy památkové péče, věda a výzkum NPÚ*, Sv. 76, stránky 12-19.

Ewald J. & kol., 2011: Die Vegetation des Nationalparks Bayerischer Wald als Ausdruck. *Tuexenia*, Göttingen, stránky 9-38.

Janík T., 2017: Recentní změny krajiny v Národním parku Šumava. *Fyzickogeografický sborník*, stránky 106-109

Kolejka J. & kol., 2010. Polomy na Šumavě způsobené orkánem Kyrill a spoluúčast reliéfu na poškození lesa. *Geomorphologia slovacica et bohemica*, stránky 16-28.

Kudrnáč J., 1992: Středověká těžba zlata v horských pásmech Šumavy. *Academia*, str. 301-307

Litochleb J. & kol., 2009: Kašperské zlato. Národní muzeum, Praha. Národní muzeum, Sv. 17/1, stránky 1-13. ISSN: 1211-0329.

Matějka K., 2009: Vývoj užití země jako zdroje diversity v krajině Šumavy. *Příroda*, 28, stránky 141-161.

Ostrá Z., 2008: Historie a současnost právního národního parku Bavorský les. České právo životního prostředí, stránky 33-57.

Kołodziejczyk K., 2021: Tourism management in national parks: Šumava and Bayerischer Wald. Journal of Mountain Science, Sv. 18, 9.

Sklenička P. & kol., 2009: Remnants of medieval field patterns in the Czech Republic: Analysis of driving forces behind their disappearance with special attention to the role of hedgerows. Agriculture, Ecosystems and Environment 129, 465 – 473, <https://doi.org/10.1016/j.agee.2008.10.026>

Legislativa

Nařízení vlády č. 163/1991 Sb. 1991.

Nařízení vlády, kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit. Ministerstvo vnitra, p. o. 2005. 2005, Sbírka zákonů, platné znění.

Nařízení vlády, kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit. Ministerstvo vnitra, p. o. 2005. 2005, Sbírka zákonů, platné znění.

Nařízení vlády, kterým se vymezuje ptačí oblast Šumava. Ministerstvo vnitra, o. p. . 2005. 2005, Sbírka zákonů, platné znění.

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Ministerstvo vnitra, o. p. 1992. 1992, Sbírka zákonů, platné znění.

Internetové zdroje

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, ©2023: [Online] 2023. [Citace: 28. 10 2023.] www.nature.cz.

Česká informační agentura životního prostředí, ©2023: [Online] 2023.
https://gis.cenia.cz/mapcache/ortofotomapa_historicka/wms

Český úřad zeměměřičský a katastrální, ©2023 [Online] 2023.
https://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_ARCHIV/WMSservice.aspx

Český úřad zeměměřičský a katastrální, ©2023 [Online] 2023.
<https://ags.cuzk.cz/arcgis1/services/ORTOFOTO/MapServer/WMServer>

ČSÚ, ©2023: Český statistický úřad. Český statistický úřad. [Online] 2023. [Citace: 05. 10 2023.] <https://www.czso.cz/>.

Löw & spol., s.r.o., ©2010: zkr.npsumava.cz. Zachování krajinného rázu NP a CHKO Šumava. [Online] [Citace: 29. 10 2010].
<https://zkr.npsumava.cz/manualy/preventivni-hodnoceni-krajinneho-razu-na-uzemi-np-sumava/index.html>.

Matějka K., ©2018. Výzkum na Šumavě. Výzkum na Šumavě. [Online] [Citace: 04. 01 2024.]. <https://www.infodatasys.cz/sumava/default.htm#frs-ips>.

Minařík P., ©2020. Československá armáda. armada.vojenstvi.cz. [Online] [Citace: 02. 10 2023.]. <https://armada.vojenstvi.cz/vase-dotazy/115.htm>.

Národní park Šumava, ©2008 – 2022., Národní park Šumava [Online] 2008 – 2022. [Citace: 23. 12 2022.]. <https://www.npsumava.cz/priroda/prirodni-pomery/>.

Nationalpark Bayerischer Wald, ©2023. Nationalpark Bayerischer Wald. Nationalpark Bayerischer Wald. [Online] 2023. [Citace: 28. 10 2023.].
<https://www.nationalpark-bayerischer-wald.bayern.de/cesky/>.

Otčenášek J., ©2019: Ztracená paměť. Přerušená paměť – zaniklá a zanikající podoba českého venkova. [Online] Akademie věd České republiky, 2019. <https://prerusenapamet.eu.cas.cz/index.php>.

Regionální rozvojová agentura Šumava o. p. s., ©2012. Šumava Biosférická rezervace. Šumava Biosférická rezervace. [Online] 2012. [Citace: 28. 10 2023.] <http://www.br-sumava.cz/>.

Zwieseler Waldhaus, ©2023. Zwieseler Waldhaus. Zwieseler Waldhaus. [Online] 2023. [Citace: 15. 12 2023.] <https://www.zwieselerwaldhaus.de/>.

Ostatní

Národní park Šumava, 2022, Zásady péče o Národní park Šumava na období 2022 - 2040, str. 11

Blažková T., 2018: Proměny Šumavy za industrializace - zapomenuté stopy dřevařů. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha, 223 str. (Disertační práce).

Český statistický úřad, 2023: Historický lexikon obcí České republiky – 1869 – 2011, kód: 130084-15, [Online] 2023. <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>

11. Seznam příloh

Přílohy diplomové práce jsou umístěny samostatně mimo textovou část.

Příloha 1: E-mailová komunikace s LDBV, Pavel Kalina

Příloha 2: E-mailová komunikace s LDBV, Pavel Kalina

Příloha 3: První strana smlouvy s Národním parkem Bavorský les o poskytnutí dat v podobě leteckých snímků

Příloha 4: Druhá strana smlouvy s Národním parkem Bavorský les o poskytnutí dat v podobě leteckých snímků

Příloha 5: Oblast Prášily k roku 1950, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 6: Oblast Prášily k roku 2000, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 7: Oblast Prášily k roku 2021, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 8: Oblast Javorná na Šumavě k roku 1950, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 9: Oblast Javorná na Šumavě k roku 2000, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 10: Oblast Javorná na Šumavě k roku 2021, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 11: Oblast Zwieslerwaldhaus k roku 2001, vytvořil: Pavel Kalina

Příloha 12: Oblast Zwieslerwaldhaus k roku 2023, vytvořil: Pavel Kalina